

3.

HOE KOMEN TOEKOMSTIGE VROUWELIJKE MANDATARISEN IN CONTACT MET DE LOKALE POLITIEK?

Kristof Steyvers

READER VROUWEN & BESLUITVORMING

Najaar 2002

Trefwoorden:

BELGIË – ONDERZOEK – CIJFERMATERIAAL – DEMOCRATIE – POLITICI – POLITIEKE PARTICIPATIE

In onze hedendaagse samenleving bekleden vrouwen zelden formele leiderschapsposities. De zeldzame vrouw die toch de sporten van de sociale ladder beklimt, wordt zoniet met enig mededogen dan toch als curiosum beschouwd of bejegend met predikaten die men slechts eufemistisch als *epitheton ornans* kan bestempelen.

Deze en andere vaststellingen brengen ons bij één van de meest uitgesproken paradoxen en anomalieën tussen de theorie en de praktijk van de representatieve democratie. Op grond van de theorie zou eenieder de kans moeten kunnen krijgen zich verkiesbaar te stellen. Een korte blik op de praktijk doet een dergelijke democratische “fata morgana” als een zeepbel uit elkaar spatten.

De bevindingen van onderhavig onderzoek leggen een aantal interessante patronen bloot, wat betreft het sociale profiel, het contactprofiel en het familiale profiel van de lokale vrouwelijke verkozenen medio jaren '90. Een eenvoudige verklaring voor al deze trends en variabelen is niet altijd zo eenvoudig te geven. Dit artikel tracht in de eerste plaats een beeld te schetsen van de belangrijkste kanalen waarlangs vrouwen in contact kunnen komen met de lokale politiek. Niet alleen konden daarbij een aantal recurrenties worden onderscheiden maar tevens waren er duidelijke verschillen met de mannelijke collega's.

De auteur heeft hiermee een beter zicht geleverd op een aantal vertekeningen die bestaan in de politieke recrutering van vrouwen.

Kristof Steyvers is licentiaat Politieke & Sociale Wetenschappen en is, als BOF-onderzoeker, verbonden aan de vakgroep Politieke Wetenschappen van de Universiteit Gent.

HOE KOMEN TOEKOMSTIGE VROUWELIJKE MANDATARISSSEN IN CONTACT MET DE LOKALE POLITIEK?

---

1. Inleiding

Het fenomeen is intussen gemeenzaam bekend: ook in onze hedendaagse samenleving bekleden vrouwen zelden formele leiderschapsposities. Ze participeren sowieso al minder dan hun mannelijke medeburgers aan het arbeidsproces of aan het verenigingsleven en als zij dit al doen, oefenen ze er zelden een bestuursfunctie in uit en concentreren ze hun activiteiten veelal op 'typisch vrouwelijke' sectoren of aangelegenheden zoals onderwijs, sociale zaken of cultuur. De zeldzame vrouw die toch de sporten van de sociale ladder beklimt, wordt zoniet met enig mededogen ('nooit thuis, die kinderen,...') dan toch als een curiosum beschouwd of bejegend met predikaten ('Iron Lady, harde tante,...') die men slechts in minderheid de functie van epitheton ornans kan toedichten.

In de politiek, het "...organisatorisch opgebouwde geheel van instellingen die door de maatschappij uitdrukkelijk zijn gesteld om...[deze]...als dusdanig en in haar geheel te ordenen...", treffen we dezelfde structurele scheeftrekking aan¹. Ook de regulerende microkosmos van onze samenleving wordt immers gekenmerkt door een sterke ondervertegenwoordiging van vrouwen, gegeven hun numerieke presentie in diezelfde samenleving. Deze misrepresentatie zet zich doorheen de verschillende geledingen en lagen van het bestuur voort: gaande van adviesraden, vakverenigingen en parastatalen over de vele parlementen die ons land rijk is tot de regeringsechelons. Nochtans is er geen enkele wet die het vrouwen verbiedt deze functies uit te oefenen. Men zou bij wijze van spreken bijna het tegendeel vermoeden, refererend aan de verschillende quotaregelingen in verband met de kandidaatstelling van vrouwen voor bepaalde posities en de vele campagnes die de participatie van vrouwen aan het sociale en politieke leven pogen te bevorderen. Er moet dus naar andere verklaringsgronden gezocht worden.

De lokale politiek – de locus quaestionis van deze bijdrage – neemt in heel deze discussie een bijzondere plaats in.

Ze doet dit enerzijds om historische redenen. Het was immers op het lokale vlak dat vrouwen voor het eerst het passief en actief stemrecht verwierven. Dit gebeurde met de wet van 15 april 1920 die bepaalde dat alle vrouwen die de leeftijd van 21 jaar hadden bereikt (en minstens 6 maanden in hun gemeente woonden) het recht verkregen om naar de stembus voor de gemeenteraad te trekken. Even later, met de wet van 27 augustus 1921, konden vrouwen ook de mandaten van burgemeester, schepen, gemeentesecretaris en –ontvanger uitoefenen. Met de gemeenteraadsverkiezingen van 24 april 1921 kwamen dan ook 181 vrouwen in de gemeenteraad en werden er respectievelijk 14 en 4 schepen of burgemeester². De motivering van de toekenning van dit stemrecht komt de hedendaagse lezer echter weinig fraai of verheffend voor. De katholieke initiatiefnemers van het voorstel tot het lokale vrouwenstemrecht hadden immers geenszins de bedoeling de politieke ontvoogding van de vrouw te bewerkstelligen of haar aan haar 'natuurlijke rol' in het gezinsleven te onttrekken. Zij hoopten in de eerste plaats een dam op te werpen tegen de radicalisering van het politieke veld die zij voorzagen door ervan uit te gaan dat de vrouwelijke stemmen veeleer conservatief van aard zouden zijn. Dit verklaart ook meteen waarom een aantal eerder progressieve kringen in liberale en socialistische hoek, tegen hun bredere ideologische vrijheids- of gelijkheidsdiscours in, eerder terughoudend stonden tegenover de toekenning van het vrouwenstemrecht: zij vreesden de dominantie van het katholieke conservatisme in de vrouwelijke stemuitdrukking³. Bovendien werd het lokale vlak niet toevallig uitgekozen

---

¹Parafrase van: DEWACHTER, W., De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgische politieke bestel. Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, Antwerpen, 1967, p. 16.

² Zie: DE MULDER, B., OLLIVIER, H., VERBEKE, M., Wat zoudt ge zonder 't vrouwvolk zijn? Een analyse van vrouwen in de gemeentepolitiek. Koöperatieve Vrouwenbeweging, Antwerpen, 1988, p. 24.

³ Toch waren er ook voorstanders in progressieve liberale kringen, feministische groeperingen en socialistische middens die wel de politieke emancipatie van de vrouw als doorslaggevend element lieten prevaleren voor de

voor dit politieke experiment. Het lokale bestuursniveau werd immers beschouwd als een goede maar onschuldige leerschool, een oefenterrein waar vrouwen 'zonder al te veel schade aan te richten' konden participeren aan themata die in hun directe belangstellingssfeer zouden liggen (doordat zij in het verlengde lagen van met huishoudelijke taken verbonden issues die in de gemeenteraden werden behandeld)⁴. In ieder geval leek de ratio van oefenterrein wel erg grondig te worden toegepast. Gedurende 27 jaar hadden vrouwen de tijd zich 'de knepen van het vak' eigen te maken: stemrecht bij de wetgevende verkiezingen zat er immers pas in 1948 in.

Anderzijds wordt de gemeente traditioneel gepercipieerd als het bestuursniveau dat het 'dichtste bij de burgers staat' en waarmee die burger de sterkste affiniteit heeft⁵. De beperkte afstand (in verschillende betekenissen van het woord) tussen mandataris en kiezer is daar zeker niet vreemd aan. Wie de gemeente daarenboven als basiscel van de democratie positioneert, is in wezen veel gelegen aan transparante toegangskansen tot de formele machtsposities erbinnen. Een zoniet proportionele dan toch substantiële aanwezigheid van vrouwen lijkt daarbinnen dan ook onontbeerlijk.

Nochtans noopt de lectuur van bovenstaande introductie over de positie van vrouwen in de lokale politiek niet tot al te virulent pessimistische conclusies die men op grond ervan zou kunnen trekken. In de participatie van vrouwen aan het lokale bestuur is er immers sprake van een trage maar gestage evolutie. Geleidelijk aan wint het percentage vrouwelijke mandatarissen veld. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van de onderstaande tabel 1 die het percentage mannelijke verkozenen vergelijkt met het aantal vrouwelijke verkozenen bij de gemeenteraadsverkiezingen in Vlaanderen voor de periode 1946-2000⁶.

Tabel 1. Percentage mannelijke versus vrouwelijke verkozenen bij de gemeenteraadsverkiezingen in Vlaanderen 1946-2000

Verkiezingsjaar	Mannelijke verkozenen (%)	Vrouwelijke verkozenen (%)
1946	97,4	2,6
1952	97,1	2,9
1958	97,1	2,9
1964	96,9	3,1
1970	92,8	7,2
1976	88,1	11,9
1982	87,1	12,9
1988	84,7	15,3
1994	79,1	20,9
2000	72,9	27,1
Gemiddelde	89,32	10,68

---

toekenning van het vrouwenstemrecht. Toch getuigden zelfs de campagnes door de christelijke vrouwenbond van een sterke terughoudendheid m.b.t. de electorale participatie van de vrouw. Zij legden de nadruk op het 'vrouw zijn' en de primordiale rol van de vrouw als 'bewaakster van de huishoudelijke haard'. Zie: KEYMOLEN, D., CASTERMANS, G., SMET, M., De geschiedenis geweld aangedaan. De strijd voor het vrouwenstemrecht 1886-1948. Uitgeverij De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen, 1981, pp. 55-60.

⁴ Sommigen beargumenteerden ook dat vrouwen meer van de gemeentelijke problemen zouden begrijpen omdat zij ook echt in de gemeente 'leefden'. Zie: WITTE, E., Tussen experiment en correctief. De Belgische gemeentelijke kieswetgeving in relatie tot het nationale kiesstelsel. In: Les Elections Communales et leur impact sur la Politique Belge (1890-1970). De Gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische Politiek (1890-1970). In: Crédit Communal/Gemeentekrediet, Historische Uitgaven, reeks in-8°, nr. 87, 1994, p. 63.

⁵ Zie: MAES, R., Het profiel van de lokale politiek. In: Res Publica, 1997, nr. 1, pp. 1-17.

⁶ Bron: REYNAERT, H., Lokale Politici in Vlaanderen 1946-1994. Vanden Broele, Brugge, 2000, pp. 27-29. Voor het cijfer van 2000: <http://fred.vlaanderen.be/statistiek/nieuwsarch/.../gender.ht>.

Over de hele naoorlogse periode heen blijkt het aandeel van de vrouwen onder de lokale mandatarissen in Vlaanderen bijzonder laag te liggen. Slechts iets meer dan 10 % van de verkozenen is immers van het vrouwelijke geslacht. Naast die globale constatering is er echter een evolutie in de tijd waarneembaar. Gedurende meer dan 20 jaar komt het percentage van de vrouwen in de lokale politiek nauwelijks boven de 3 % uit. Pas vanaf 1970 is er sprake van een substantiële stijging van het aantal vrouwelijke verkozenen, een tendens die zich doorzet in 1976. De maatschappelijke veranderingen, waaronder de schroomvallige participatie van vrouwen aan het hoger onderwijs en de arbeidsmarkt, gekristalliseerd in de feministische golf van de jaren '60 en '70 zijn daar niet vreemd aan. Dat laatste verkiezingsjaar werd trouwens gekenmerkt door de gemeentelijke schaalvergroting, hetgeen een indirect begunstigend effect heeft op het aandeel vrouwelijke mandatarissen. Daarna stagneerde het aandeel van de vrouwelijke verkozenen weer enkele verkiezingsjaren om in de jaren '90 terug opgang te maken. Deze laatste stijging moet voor een stuk verklaard worden door de quotaregeling bij de kandidaatstelling die door de zogenaamde wet Smet-Tobback van 24 mei 1994 werd gestipuleerd⁷. Deze wet voorzag in een regeling waarbij het aantal verkozenen van hetzelfde geslacht ten hoogste $\frac{2}{3}$ ^{de} mocht bedragen. In de praktijk wilde de wet dus een meer evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten bewerkstelligen door ervoor te zorgen dat minstens $\frac{1}{3}$ ^{de} van de kandidaten van het vrouwelijke geslacht was. Bij de eerste toepassing voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1994 gold daarbij een overgangsregeling waarbij nog 75 % van de kandidaten van hetzelfde geslacht mocht zijn. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2000 werd de wet in zijn volle werkingskracht toegepast. Een blik op de tabel leert dat de congruentie tussen het aandeel vrouwelijke kandidaten dat wettelijk op de lijsten diende te participeren en het aandeel van de vrouwelijke verkozenen slechts tot op zekere hoogte opgaat. Een dubbele verklaring ligt hieraan o.i. ten grondslag. Ten eerste is het lineair invoeren van een quotumregeling op zich onvoldoende om een verhoogde participatie van vrouwen als lokale verkozenen te garanderen. Naast het globale aandeel van vrouwen op een lijst speelt immers ook de spreiding van de plaatsen die worden voorbehouden voor de kandidaten van een bepaald geslacht een grote rol. Simpel gesteld: het is niet alleen belangrijk op een lijst te staan maar misschien nog meer *waar*. In het oorspronkelijke wetsvoorstel werd naast het numerieke quotum trouwens ook voorzien in een regeling voor de verkiesbare plaatsen, de strijdplaatsen en de positie van eerste opvolger⁸. Dit voorstel werd ter stemming echter uitgehold, wellicht uit electorale overwegingen. Het is hier dat de tweede verklaring om de hoek komt kijken: de hooggestemde ambities van partijen, politici of feministen ten spijt lijkt de kiezer weinig geneigd gevolg te geven aan oproepen als 'stem vrouw!'. De lokale politiek, met zijn traditioneel sterke rol voor de voorkeurstem als geprefereerd electoraal instrument, zou hier nochtans de rol van wegbereider kunnen spelen.

Een andere klassieker uit het eliteonderzoek gaat trouwens ook op wat de vrouwelijke vertegenwoordiging betreft. Naarmate men stijgt in de machtshiërarchie op politiek vlak (tussen of binnen de verschillende bestuursniveaus) worden de kenmerken van de machthebbers meer 'exclusief' of, met de woorden van D. Gaxie: "...corrélativement, les caractéristiques sociales du personnel politique deviennent plus 'aristocratiques' à mesure que l'on s'élève dans la hiérarchie de pouvoir et de prestige des postes en compétition"⁹. Dat geldt ook voor het lokaal politieke vlak. De invulling van de uitvoerende mandaten wordt gekenmerkt door een nog geringere mate van vrouwelijke aanwezigheid, een factor die zeker kan worden onderscheiden voor wat het ambt van burgemeester betreft. In bijlage 1 vindt men een overzicht van de historische ontwikkeling van de vrouwelijke vertegenwoordiging op lokaal vlak opgedeeld naar de verschillende mandaten. Over de hele bestudeerde periode heen bedraagt het aandeel van de

---

⁷ B.S. 01.07.1994.

⁸ Voor een kritische evaluatie van verschillende quotamechanismen: MEIER, P., Vrouwvriendelijke lijsten in 1999? In: Samenleving en Politiek, 1998, nr. 9, pp. 3-10.

⁹ GAXIE, D., Les logiques du recrutement politique. In: Revue Française de Science Politique, 1980, vol. 30, p. 6.

vrouwen onder de gewone raadsleden 12,13%, dat onder de schepenen 7,50% en dat onder de burgemeesters 2,64%. Historisch gezien valt dezelfde evolutie waar te nemen als bij de verkozenen als globale categorie: naarmate men vordert in de tijd neemt het aandeel van de vrouwelijke mandatarissen toe. Zo vormen zij om en bij de 30% van de gewone raadsleden in het jaar 2000, om en bij de 20% van de schepenen en om en bij de 7% van de burgemeesters in Vlaanderen.

Bovenstaande vaststellingen brengen ons bij één van de meest uitgesproken paradoxen en anomalieën tussen de theorie en de praktijk van de representatieve democratie. Op grond van de theorie zou eenieder, met weerhouding van een aantal wettelijke voorwaarden waaraan men dient te beantwoorden, de kans moeten kunnen krijgen zich verkiesbaar te stellen. Daarenboven verwijzen een aantal van deze theorieën ook naar representativiteit als één van de normatieve kenmerken van de hedendaagse democratie. Het parlement of de gemeenteraad zouden in die zin een sociale staalkaart moeten aanreiken in hun samenstelling van de samenleving die ze vertegenwoordigen. Dit is dan ook één van de normatieve redenen waarom een relatief evenredige vertegenwoordiging van vrouwen kan worden aangevoerd als noodzakelijk. Naast proportionaliteit en pariteit duiken nog andere normatieve elementen op in de discussie rond de meer evenredige aanwezigheid van vrouwen in de politiek. Een factor die daar volgens een aantal auteurs nauw mee samen hangt, is het feit dat personen met gelijke sociale kenmerken (in dit geval vrouwen) een gemeenschappelijk of groepsbelang hebben dat in hun afwezigheid niet of te weinig zou kunnen worden verdedigd. In deze redenering impliceert descriptieve representativiteit ook impliciet een inhoudelijke pendant. Een andere argumentatie wijst op het waardevolle 'bronnenmateriaal' dat verloren gaat wanneer men een grote groep van de bevolking niet actief bij het beleid betreft. Een laatste redenering vertrekt vanuit de premisse dat vrouwen andere waarden en gedragspatronen in de politiek zouden binnenbrengen¹⁰. Al deze argumenten bepleiten dus vanuit een verschillend oogmerk een sterk proportionele aanwezigheid van vrouwen in de (lokale) politiek.

Een korte blik op de praktijk in de internationale literatuur m.b.t. deze descriptieve representativiteit van de (lokale) politieke elites doet een dergelijke democratische 'fata morgana' als een zeepbel uit elkaar spatten¹¹. De samenstelling van de (lokale) politieke elite wordt gekenmerkt door structurele patronen van scheeftrekking en breuklijnen op grond van sociale kenmerken. Eén van die kenmerken is het geslacht van de lokale verkozenen: vrouwen zijn ondervertegenwoordigd op het lokale vlak en naarmate men in de machtshierarchie van het bestuur stijgt, wordt die vertekening als maar meer uitgesproken¹². Uiteraard is er niets in de 'natuur' van vrouwen dat hen minder geschikt maakt voor de uitoefening van een lokaal politiek mandaat. Ook een hypothese die een complotdenken tegen vrouwen vanuit hun mannelijke medemens centraal stelt, lijkt eerder thuis te horen binnen de mythologie van een ontspoord feminisme dan te beantwoorden aan een maatschappelijke werkelijkheid. Ons inziens is er met het 'vrouw-zijn' in de lokale politiek iets meer aan de hand dat het louter biologische overstijgt en dat een aantal sociale implicaties genereert. In die zin lijkt het dan ook meer aangewezen te refereren aan het genderconcept dat in de sociologie een patroon van interrelationaliteit behelst tussen geslachtelijke en sociale identiteit¹³.

---

¹⁰ Een overzicht vindt men in: DEGAUQUIER, C., Retour sur les arguments fondant la demande d'une représentation accrue des femmes en politique. In: Res Publica, 1994, nr. 2, pp. 119-128.

¹¹ Zie bijvoorbeeld: ELDERSVELD, S., STROMBERG, L., DERKSEN, W., Local Elites in Western Democracies. A Comparative Analysis of Urban Political Leaders in the U.S., Sweden and the Netherlands. Westview Press, Boulder, 1995, 273 p.

¹² Voor een globaal overzicht raadplege men: KENWORTHY, L., MALAMI, M., Gender inequality in political representation: a worldwide comparative analysis. In: Social Forces, 1999, vol. 78, pp. 235-268.

¹³ Gender moet in dat verband, net zoals dat o.i. geldt voor een aantal andere structurele kenmerken, niet worden beschouwd in een deterministische zin. Eerder verwijst het naar een patroon van voorstructurering dat op min of meer stringente wijze de bakens uittekent waarbinnen bepaalde gedragsalternatieven kunnen gekozen worden.

Tot hier toe hebben wij vooral aandacht gehad voor de statische component van de lokale politieke elite. Ondanks het feit dat wij getracht hebben bovenstaande vaststellingen te plaatsen binnen hun historische evolutie zijn wij vertrokken vanuit de constellatie van deze elite om dan te onderzoeken wat het aandeel van een bepaalde sociale categorie – in dit geval de vrouwen – hierin was en hoe dit na verloop van tijd evolueerde. Dit was nodig om een andere benadering, die wij in de rest van deze bijdrage zouden willen hanteren, mogelijk te maken. Naast de vraag naar de constellatie van een bepaalde politieke elite kan men immers ook de circulatie ervan nagaan. Hiermee wordt verwezen naar de mate van permeabiliteit of de openheidsgraad van een bepaalde politieke elite. In welke mate is er sprake van een filterproces waarbij bepaalde individuen of sociale groepen druppelsgewijs kunnen ‘binnendringen’ in de politieke elite? Of is er eerder sprake van een cumulatief of trapsgewijs proces waarbij de bestaande elite geleidelijk aan wordt vervangen door een tegenelite¹⁴?

In het hedendaagse politicologisch onderzoek worden de processen die deze circulatie vormgeven gevat onder het begrip ‘politieke rekrutering’.

2. Van constellatie naar circulatie: het proces van politieke rekrutering

Hierboven zijn we al even dieper ingegaan op de samenstelling van de lokale politieke elite. We hebben gewezen op het bestaan van structurele vertekeningsspatronen die bepaalde groepen van personen met gelijklopende kenmerken oververtegenwoordigen binnen deze elite. Eén van die patronen is de ondervertegenwoordiging van vrouwen onder de lokale mandatarissen die toeneemt naarmate men in de machtshiërarchie op het lokale vlak stijgt. Dit doet ons dan ook de vraag stellen naar de processen die een rol spelen bij de samenstelling van die lokale politieke elite. We vragen ons daarbij af hoe mensen eigenlijk in contact komen met de lokale politiek en of er patronen kunnen worden onderscheiden in de manier waarop dit precies in z’n werk gaat.

Om een antwoord te bieden op deze vragen maken wij gebruik van een ‘dubbel spoor’. Enerzijds trachten wij een kort overzicht te geven van de meest relevante inzichten uit de rekruteringsliteratuur. We vertrekken daarbij vanuit een definitie en werken de componenten daarvan nader uit. Hierbij hebben wij in de eerste plaats aandacht voor die inzichten die betrekking hebben op het lokaal politieke niveau en de mogelijke rol van gender als sociaal kenmerk binnen deze processen. Vervolgens trachten wij een aantal onderzoeksvragen te formuleren waarin we een aantal van de gestelde hypotheses nader willen onderzoeken.

We doen dit aan de hand van een tweede spoor: een grootscheepse enquête uitgevoerd onder lokale mandatarissen in Vlaanderen die peilt naar de verschillende sporen waarvoor mandatarissen in contact kwamen met de lokale politiek. Vooraleer tot de bespreking van de voornaamste resultaten over te gaan, zullen wij even aandacht besteden aan de gehanteerde data en methode. Tot slot trachten wij in een besluit onze voornaamste conclusies te destilleren.

2.1. ‘Supply and demand’: een algemene theoretisch model van politieke rekrutering

Vooraleer we wat dieper in kunnen gaan op de verschillende constituerende componenten van politieke rekrutering, dienen we het sociaal gedrag dat wij wensen te bestuderen wat meer precies te omlijnen aan de hand van een definitie.

In hun onderzoek naar de rekrutering van politieke activisten in de V.S. verwijzen H. Brady, K. Schlozman en S. Verba naar de term ‘politieke rekrutering’ om het proces aan te duiden “...by which individuals are selected for inclusion among political elites”. Een gelijkaardige opvatting vinden we bij H. Jacob. In zijn visie is politieke rekrutering “...a

---

¹⁴ Deze opvatting van elitecirculatie treft men aan bij de klassieke elitetheoretici als Pareto en Mosca. Wij gaan niet dieper in op de uitgebreidere visie van beide of de verschillpunten daarin. Men kan ondermeer te rade bij: BOTTOMORE, T., De elite in de maatschappij. Universitaire Pers Rotterdam, Rotterdam, 1965, pp. 33-50.

process by which individuals are screened by political institutions for elective office"¹⁵. Het is duidelijk dat beide definities grote raakpunten vertonen. Laten wij hiervan vertrekken om de verschillende componenten van het rekruteringsproces te belichten.

In de eerste plaats wordt politieke rekrutering in beide definities opgevat als een 'proces'. Dit wijst erop dat mensen niet 'out of the blue' lid worden van de (lokale) politieke elite. Rekrutering moet veeleer begrepen worden als een soort 'geschiedenis van ontwikkelingsstadia' die veelal start op jonge leeftijd en zich ontwikkelt in een continue en dynamische interactie van factoren die mensen in de richting van het politieke leven stuw en anderen eraan onttrekken. Slechts voor een relatief beperkte groep culmineert dit proces van intergerelateerde stappen in de opname van een verkiesbaar mandaat. Het is dus belangrijk dit ontwikkelingskarakter van politieke rekrutering in het achterhoofd te houden bij het bestuderen ervan.

Een tweede gemeenschappelijk element in beide definities is het feit dat 'bepaalde individuen' worden geselecteerd om deel uit te gaan maken van de politieke elite. Dit verwijst naar wat P. Norris de 'supply-side explanation of political recruitment' heeft genoemd. Zoals hierboven al duidelijk is gebleken duiken er in de representatie van bepaalde bevolkingsgroepen structurele patronen van scheeftekening op. Zo zijn vrouwen ondervertegenwoordigd onder de (lokale) verkozenen, een vertekening die des te sterker wordt naarmate men in de (lokale) machts hiërarchie stijgt. Dit brengt ons bij één van de centrale vragen in het onderzoek naar politieke rekrutering: welk *soort* mensen wordt gerekruteerd en waarom is dit zo? Om meer precies te zijn: welke factoren verhogen de kans dat een persoon het voorwerp wordt van pogingen tot rekrutering en hoe werken die factoren meer concreet? P. Norris verwijst naar twee basisfactoren die de aanbodzijde van politieke rekrutering op individueel niveau kunnen beïnvloeden: politiek kapitaal en politieke motivatie. De eerste factor beslaat alle elementen die betrekking hebben op de bronnen die individuen kunnen aanwenden in het politieke leven. Kapitaal moet dus niet enkel begrepen worden in een financiële connotatie maar omvat een brede waaier aan beïnvloedingsfactoren gaande van het hebben van politieke connecties, het deel uitmaken van netwerken, ervaring in een politieke partij, over mogelijkheden tot een flexibele carrière, educationele kwalificaties tot wetgevende vaardigheden. Politieke motivatie verwijst dan naar de 'drive', de ambitie en het politiek engagement bij aspirant-politici. Beide superfactoren worden daarbij beïnvloed en vormgegeven door de klassieke sociale achtergrondfactoren van de individuen die de politieke arena betreden¹⁶.

Een groot deel van de literatuur rond politieke elites focust op de achtergrondkenmerken van politieke elites om hun scheve rekrutering te verklaren. Zo onderzochten I. Budge en G. Fairlie het predictieve succes van een aantal achtergrondkenmerken die het aanbod van kandidaten voor verkiesbare mandaten kunnen beïnvloeden. Uit hun onderzoek kwam een duidelijk patroon naar voren: de beroepssituatie (zowel van de respondent als diens vader), gender, opleidingsniveau en betrokkenheid bij het verenigingsleven hadden de hoogste predictieve waarde in het onderscheiden van de kiezers en de gekozenen. Een uitbreiding van hun onderzoek naar Nederland en de V.S. toonde de stabiliteit en de generaliseerbaarheid van hun bevindingen: individuen die tot de hogere sociale strata behoren (mannen, beter opgeleiden en personen met een hogere professionele status) zijn veeleer het voorwerp van politieke rekrutering dan hun minder fortuinlijke collega's¹⁷.

---

¹⁵ Zie: BRADY, H., SCHLOZMAN, K., VERBA, S., Prospecting for Participants: Rational Expectations and the Recruitment of Political Activists. In: American Political Science Review, 1999, vol. 93, p. 153. En: JACOB, H., Initial Recruitment of Elected Officials in the U.S. – a Model. In: Journal of Politics, 1962, vol. 24, p. 708.

¹⁶ Zie: NORRIS, P., (ed.), Passage to power. Legislative recruitment in advanced democracies. Cambridge University Press, Cambridge, 1997, pp. 13-14. Deze achtergrondfactoren oefenen echter geen deterministische invloed uit. Zij scheppen veeleer de 'noodzakelijk omgeving' voor de formatie van het bronnenmateriaal dat in het politieke leven kan gebruikt worden.

¹⁷ Zie: BUDGE, I., FAIRLIE, D., Political Recruitment and Dropout: Predictive Success of Background Characteristics. In: British Journal of Political Science, 1975, vol. 5., pp. 33-68. En: BUDGE, I., FAIRLIE, D.,

Onderzoek van J. Becquart-Leclercq in Frankrijk en de V.S. naar de politieke rekrutering van burgemeesters toonde enkele culturele verschillen aan. De ondervertegenwoordiging van vrouwen en etnische minderheden en de disproportionele dominantie van hoger opgeleide, in de lokaliteit gewortelde personen van middelbare leeftijd was een constante in beide politieke systemen. De typische Franse burgemeester had echter een achtergrond van familiale betrokkenheid en activiteit in de publieke sector, oefende vaak een intellectueel beroep uit of werkte als ambtenaar, opereerde in het centrum van de lokale para-politieke structuur en cumuleerde vaak enkele mandaten. Zijn collega in de V.S. beantwoordde aan geen van bovenstaande kenmerken en was vaak een lokaal welbekend zakenman¹⁸.

Het onderzoek van P. Quantin naar lokale politieke participatie toonde een gelijkaardig scheef patroon van socio-economische representatie aan. Opnieuw waren mensen van middelbare leeftijd, mannen, hoger opgeleiden en personen met banden in de lokale gemeenschap prominent aanwezig onder de lokale verkozenen. De auteur benadrukte ook het belang van lidmaatschap van en participatie aan het lokale verenigingsleven¹⁹. Dit verenigingsleven lijkt trouwens op een dubbele manier van invloed: enerzijds laat participatie erbinnen toe dat personen de nodige communicatieve en organisatorische vaardigheden verwerven die ook bruikbaar zijn in het politieke leven. Anderzijds vergemakkelijken zij ook de constructie van netwerken van persoonlijke en politieke beïnvloeding. In die zin kunnen zij dan ook beschouwd worden als de toegangspoort tot de machtsstructuur van een lokale gemeenschap.

In onderzoek naar de rekrutering van politici in het V.K. benadrukten P. Norris en J. Lovenduski het belang van sociale achtergrondkenmerken op factoren aan de aanbodzijde van het rekruteringsproces. Zij vonden een oververtegenwoordiging van 'talking professions and brokerage occupations' in de politieke klasse. Zij waren van mening dat deze misrepresentatie een uitdrukking was van de complementariteit met een politieke carrière van jobs waarin een relatief grote mate van flexibiliteit mogelijk is, die de mogelijkheid in zich dragen van onderbroken carrièrepatronen, die professionele onafhankelijkheid toelaten alsook de mogelijkheid tot het ontwikkelen van in de politiek dienstige vaardigheden, financiële zekerheden en het opbouwen van netwerken. Ook de klassieke achtergrondfactoren (educatie, gender, leeftijd,...) met een invloed op het aanbod van aspiranten werden hier teruggevonden²⁰.

Ook andere factoren kunnen een rol spelen. Zo is bijvoorbeeld de mate van tijd die men kan vrijmaken om aan politiek te besteden afhankelijk van de levensomstandigheden of de positie in de levenscyclus waarin men verkeert. Leeftijd, aantal jonge en/of thuiswonende kinderen of huwelijkse staat zijn op die manier expressies van de al dan niet inhiberende omstandigheden die een engagement in de (lokale) politiek kunnen bemoeilijken²¹.

In alle bovenstaande onderzoeken komt gender aan bod als een factor van voorstructurering. De sociale achtergrondkenmerken die samenhangen met het vrouw-

---

IRWIN, G., Political Recruitment and Dropout: The Netherlands and the United States. In: British Journal of Political Science, 1977, vol. 7, pp. 465-492.

¹⁸ Zie: BECQUART-LECLERCQ, J., Local Political Recruitment in France and the United States: a Study of Mayors. In: European Journal of Political Research, 1980, vol. 8, pp. 407-422. Deze bevindingen zijn niet contradictorisch. Zij reveleren echter wel verschillende types van valorisatie van patronen van sociale stratificatie in de samenleving waarbinnen zij voorkomen.

¹⁹ Zie: QUANTIN, P., Participation and non-participation in a French town. In : MABILEAU, A., MOYSER, G., PARRY, G., QUANTIN, P., Local Politics and Participation in Britain and France. Cambridge University Press, Cambridge, 1986, pp. 131-140.

²⁰ Zie: NORRIS, P., LOVENDUSKI, J., 'If Only More Candidates Came Forward': Supply-side Explanations of Candidate Selection in Britain. In: British Journal of Political Science, 1993, vol. 23, pp. 373-408. L. Milbrath en M. Goel hadden al een gelijkaardige visie ontwikkeld voor wat politieke participatie in het algemeen betreft. Zij beschouwden de beschikbare tijd en middelen, de mogelijkheid tot het ontwikkelen van politiek dienstbare vaardigheden en de kwetsbaarheid van de job als doorslaggevende factoren. Zie: MILBRATH, L., GOEL, M., Political Participation. How and Why Do People Get Involved in Politics? University Press of America, Lanham, 1977, pp. 103-104.

²¹ Zie: STOKER, L., JENNINGS, M., Life Cycle Transitions and Political Participation: The Case of Marriage. In: American Political Science Review, 1995, vol. 89, pp. 422-431. En: STRATE, J., PARRISH, C., ELDER, C., FORD, C., Life Span Civic Development and Voting Participation. In: American Political Science Review, 1989, vol. 83, pp. 447-450.

zijn plaatsen globaal genomen de vrouw in een minder gunstige positie. Indien men rekening houdt met een geringere participatie aan het hoger onderwijs, het arbeidsproces in het algemeen en de bestuurlijke posities daarbinnen in het bijzonder (denken we aan het relatief beperkt aantal vrouwen met een 'brokerage job' of binnen de vrije beroepen) van vrouwen, dan lijkt het gendereffect multiplicatief de aanbodzijde van politieke rekrutering te beïnvloeden. We zullen bij de bespreking van de data de hypothesen in verband met de sociale achtergrond van vrouwen in de lokale politiek dan ook wat meer empirisch trachten te toetsen.

Zoals hierboven gesteld, reveleren de sociale achtergrondkenmerken die de formatie van voor de politiek bruikbare bronnen faciliteren, maar één kant van het rekruteringsverhaal aan de aanbodzijde. Mensen moeten niet alleen in de *mogelijkheid* (door bronnen) verkeren om een politiek mandaat op te nemen, ze moeten het ook *willen*. Hier duiken politieke motivatie en engagement op in het rekruteringsproces. Politieke motivatie verwijst daarbij naar de verschillende aspecten van psychologische predisposities en oriëntaties t.a.v. politiek. Deze factoren zijn verbonden met een veelheid van cognitieve en attitudinale componenten gaande van politieke kennis, vertrouwen, partij-identificatie en een gevoel van politieke doeltreffendheid. Uiteraard zijn dergelijke psycho-sociale factoren niet altijd even eenvoudig te meten. Eén oplossing is de mandatarissen te vragen naar hun eigen perceptie en deze voor 'waarheid' te nemen. In het geval van politieke rekrutering komt dat er op neer dat men peilt naar de factoren die mensen ertoe aanzetten om in de eerste plaats in de politiek te gaan en hun ambitie voor een specifiek niveau of ambt nagaat.

P. Braud wijst in dit verband op het bestaan van twee psycho-sociale logica's. Aan de ene kant moet de aspirant-politicus bereid zijn deel te nemen aan de competitieve strijd die samenhangt met de verkiezingen. Aan de andere kant zit de politicus geprangd in het 'carcan' van de politieke rol en opereert hij in het centrum van de politieke moraal en de sociale controle. De 'beloningen' die vaak samenhangen met politiek activisme, bekendheid en autoriteit, moeten echter gecombineerd worden met een flexibele persoonlijkheid die kan inspelen op directe veranderingen in evenwicht met een stabiliteit in waarden en overtuigingen²².

In zijn studie naar lokale politici in het V.K., verwijst J. Kingdom naar een aantal motieven om actief te worden in het politieke leven. Hij beschouwt ideologie, de (illusie van) macht en het prestige samenhangend met het lidmaatschap van de lokale politieke elite, persoonlijke voldoening (in het helpen van anderen of het ervaren van politiek als opwindend en interessant), interesse in een specifiek beleidsissue, eigenbelang en ambitie als de primordiale motivaties om een verkiesbaar mandaat te aspireren²³.

P. Quantin onderscheidt erg gelijklopende motieven: interesse in de lokale gemeenschap, instrumentele representatie van bepaalde belangen, veronderstelde economische winst door het uitvoeren van bepaalde aspecten van de partij-ideologie, tot persoonlijke vervulling, altruïsme en de wil te behoren tot het lokale machtsnetwerk²⁴.

Twee ander factoren kunnen eveneens verbonden worden met de motivationele component van politieke rekrutering: politieke socialisatie in de familie en de ambitie om een politieke carrière te ontplooien. Politieke socialisatie verwijst daarbij naar "...the deliberate inculcation of political information, values, and practises by instructional agents who have been...charged with this responsibility"²⁵. Het omvat dus, breder gezien, alle processen van politiek leren. Indien wij dan ook politieke rekrutering opvatten als een ontwikkelingsproces dat soms al in de jonge jaren een aanvang neemt, wordt de impact van die socialisatieprocessen duidelijk. In dat verband mag de socialisatie in de

---

²² Zie: BRAUD, P., *Sociologie Politique*, L.G.D.J., Paris, 1994, pp. 412-417.

²³ Zie: KINGDOM, J., *Local Government and Politics in Britain*. Philip Allan, New York, 1991, pp. 124-126.

²⁴ Zie: QUANTIN, P., *Participation and non-participation in a French town*. In: MABILEAU, A., MOYSER, G., PARRY, G., QUANTIN, P., *Local Politics and Participation in Britain and France*. Cambridge University Press, Cambridge, 1986, pp. 140-145.

²⁵ GREENSTEIN, F., *Political Socialization*. In: SILLS, D., (ed.), *International Encyclopedia of the Social Sciences*. The Macmillan Company & The Free Press, New York, 1972, vol. 11 & 12, p. 551.

(vroeg) kindertijd niet onderschat worden, hoewel de literatuur ook wijst op het belang van ervaringen tijdens het volwassen leven. Aangezien politieke socialisatie maar vorm kan krijgen door het optreden van leeragenten, wordt de sociale omgeving waarin de meeste mensen een groot deel van hun vroege levenstijd doorbrengen, de familie, van belang. Breed empirisch onderzoek benadrukte de belangrijke rol die kan worden toegeschreven aan dit socialisatiemilieu voor het vormgeven van politieke ervaringen aan het begin van de levenscyclus. Zo toonde S. Eldersveld voor Nederlandse politieke elites de blijvende invloed van de familie in het vormgeven van het elitegedrag aan. Die invloed was tweevoudig. Aan de ene kant bleken de meest belangrijke achtergrondkenmerken van de aspirant-politicus, opleidingsniveau en beroep, in grote mate samen te hangen met deze van zijn of haar vader, al was er meestal sprake van enige intergenerationele professionele mobiliteit. Aan de andere kant bleek de familie een primaire socialisatieagent. Zo kon er worden vastgesteld dat een significant aandeel van de vaders van de leden van de Nederlandse politieke elites ambten bekle(ed)den in de publieke diensten. Daarenboven hadden relatief veel Nederlandse politici familieleden met een geschiedenis van activisme in politieke partijen. De familie bleek ook het meest aangewezen milieu voor politieke discussie, speelde een rol in het aanscherpen van de politieke interesse van de politicus-in-spe, bleek de omgeving waarin een gevoel van politiek vertrouwen werd ontwikkeld en de locus van waardenontwikkeling en ideologische oriëntering²⁶. Nochtans betekent dit opnieuw niet dat politieke rekrutering gede-termineerd wordt door socialisatie tijdens de vroege levensjaren. De familie als socialisatieagent lijkt veeleer de contouren af te lijnen van een voedingsbodem voor het ontluiken van politiek engagement. Deze nuancering neemt niet weg dat de bevindingen van P. Braud weinig aan pregnantie inboeten: ‘...l’héritage joue un rôle non négligable dans l’accès aux premiers mandats politiques importants...ce qui atteste la capacité des milieux politiques à contrôler directement leur propre recrutement. C’est aussi le cas de ces familles où l’on s’intéresse beaucoup à la politique et l’on discute fréquemment’²⁷. De asymmetrische socialisatiepatronen tussen mannen en vrouwen – ook waar het de politiek betreft – zijn intussen gemeenzaam bekend. Zo toonden C. Rosenthal en anderen aan dat de politieke socialisatie van vrouwen hun participatie en profilering in bepaalde bestuursorganen niet bevordert. Zij komen, behoudens ‘typisch vrouwelijke’ commissieaangelegenheden, minder aan bod dan hun mannelijke collega’s in de vergaderingen wat spreektijd betreft. Jonge vrouwen bleken minder tevreden over hun persoonlijke effectiviteit in het beïnvloeden van beslissingen en beoordelen hun eigen optreden als minder gunstig dan hun mannelijke collega’s²⁸.

Politieke motivatie hangt ook samen met politieke ambitie en de wil tot het ontwikkelen van een politieke carrière. In haar initieel rekruteringsmodel verwees P. Norris al naar de veranderingen in het politieke systeem die het mogelijk maken een planning van toekomstperspectieven te incorporeren in de loop van een politieke carrière, omwille van de opkomst van de ‘professionele politicus’ als geijkte modus operandi van het hedendaagse politieke systeem.

Ook K. Eliassen en M. Pedersen beschrijven de lange termijn veranderingen in rekruteringspatronen in Denemarken en Noorwegen aan de hand van een ‘professionaliseringsconcept’. Zij wijzen op de verschuiving in de samenstelling van de meeste wetgevende lichamen vanuit een situatie waarin sociale status het meest belangrijk is naar één waarin sociale en politieke status en maatschappelijke verwezenlijkingen competitieve factoren worden. Daarbij besteedt de hedendaagse politicus het meeste van zijn tijd aan zijn politieke activiteiten. Politiek wordt m.a.w. een beroepsactiviteit. Dit verschuift de rekruteringsbasis voor het wetgevende werk in de

---

²⁶ Zie: ELDESVELD, S., (ed.), *Elite Images of Dutch Politics*. The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1981, pp. 44-55.

²⁷ BRAUD, P., *Sociologie Politique*, L.G.D.J., Paris, 1994, p. 410.

²⁸ Zie: ROSENTHAL, C., ROSENTHAL, J., JONES, J., *Preparing for elite political participation: simulations and the political socialization of adolescents*. In: *Social Science Quarterly*, 2001, vol. 82, pp. 633-646. Voor participatie van vrouwen aan politieke partijen: TREVOR, M., *Political socialization, party identification, and the gender gap*. In: *Public Opinion Quarterly*, 1999, vol. 63, pp. 62-89.

richting van partijpolitici. Deze tendens lijkt bovendien samen te gaan met een 'intellectuele professionalisering' waarbij personen met een vrij beroep een steeds dominanter aandeel verwerven in de wetgevende lichamen²⁹.

Ook op het lokale vlak, meer in het bijzonder onder de uitvoerende mandatarissen, trachten sommigen een patroon van professionele mobiliteit binnen de politieke sfeer te ontwikkelen. S. Leach en D. Wilson stellen: "...the concept of a 'political career' refers to the way in which, for some councillors, council work becomes an integral part of their 'life plan' – a career which, although it does not preclude a more conventional 'occupational career', invariably implies major adjustment in the latter to enable the development of the former"³⁰. Die druk van de politieke carrière is uiteraard niet beperkt tot het professionele leven. De ontwikkeling van een politieke carrière veronderstelt een concentratie van tijdsbesteding die aan het familieleven of de hobbies wordt onttrokken. Bovendien impliceert een dergelijke carrière meer dan eens druk op het persoonlijke leven van de politicus die aan een bepaald verwachtingspatroon moet beantwoorden. Voor velen van hen wordt de politieke carrière dan ook van doorslaggevend belang in pogingen om bepaalde machtsposities te verwerven of te behouden. D. Marvick wijst daarbij nog op een dubbel patroon wat de ontwikkeling van een politieke carrière betreft. Voor sommigen is de stap naar een politieke carrière slechts een opstapje, gegeven hun 'geprivilegieerde' achtergrond van een familiegeschiedenis van betrokkenheid in en bij het politieke leven. Anderen moeten eerst professioneel succes verwerven en dat combineren met een politiek mandaat. Dit laatste patroon kan vaak worden teruggevonden in de 'tweede carrière' waarbij de succesvolle zakenman, ambtenaar of intellectueel zijn professioneel succes in de politieke sfeer tracht te verzilveren³¹. Het is duidelijk dat vrouwen over het algemeen bij de ontwikkeling van een politieke carrière in een minder gunstige positie zitten dan hun mannelijke collega's. De maatschappelijke veranderingen ten spijt, lijken zij vaak nog de meeste tijd te besteden van de partners aan het gezin. Het focussen op een politieke carrière, met de druk op de tijdsbesteding, het persoonlijke en het professionele leven, lijkt voor hen daarom minder aangewezen. Bovendien participeren vrouwen nog steeds minder aan het arbeidsproces, in het bijzonder in de hogere statusberoepen. Het verwerven van een aanzienlijke beroepsstatus – die ook in het politieke leven dienstbaar kan zijn – wordt daardoor bemoeilijkt.

Politieke rekrutering trachten te verklaren aan de hand van de aanbodzijde van het proces, door het politiek kapitaal en de politieke motivatie van de aspiranten te bestuderen, legt maar één kant van het rekruteringsverhaal bloot. Naast de mogelijkheden hebben om zich verkiesbaar te stellen voor een publiek ambt en dat ook te willen, moet men simpelweg *gevraagd* worden om dat te doen. Dit brengt ons bij een vaak verwaarloosd, maar nochtans erg belangrijk element in het rekruteringsverhaal: de vraagzijde en zijn gatekeepers in het politieke systeem. In de brede vijver van verkiesbaren, *worden* slechts enkelen *gevangen* om de electorale strijd aan te gaan. Dit indiceert de aanwezigheid van een zekere drempel in het politieke systeem waarbij selectoren – de gatekeepers in het politieke systeem – bepaalde kandidaten uitkiezen. Wat de rekrutering van vrouwelijke kandidaten betreft, brengt dit ons ook bij een interessant spoor: kan de structurele ondervertegenwoordiging van vrouwen in het politieke leven verklaard worden door vertekeningen in de selectie van kandidaten die mannen begunstigen? Met betrekking tot deze vraagzijde van het rekruteringsproces moeten twee elementen nader worden onderzocht: wie selecteert de kandidaten en waar zijn deze selectoren naar op zoek?

---

²⁹ Zie: ELIASSEN, K., PEDERSEN, M., Professionalization of Legislatures: Long-Term Change in Political Recruitment in Denmark and Norway. In: Comparative Studies in Society and History, 1978, vol. 20, pp. 286-318.

³⁰ LEACH, S., WILSON, D., Local Political Leadership. The Policy Press, Bristol 2000, p. 33.

³¹ Zie: MARVICK, D., Political Recruitment and Careers. In: SILLS, D., (ed.), International Encyclopedia of the Social Sciences. The MacMillan Company & The Free Press, New York, 1972, vol. 11 & 12, pp. 279-281.

De eerste vraag is er één van centralisatie van beslissingen in het selectieproces. In het identificeren van hen die bepalen wie geselecteerd wordt, krijgt men een mooi beeld van de machtsstructuur van bepaalde politieke partijen of bewegingen. Pogingen tot onderzoek hebben nochtans grote moeilijkheden in het identificeren van personen met een sleutelrol in het selectieproces. Dit is niet enkel het gevolg van de complexiteit van het daarmee samenhangende beslissingsproces maar ook van de terughoudendheid van politieke partijen om een blik te gunnen in hun interne keuken van kandidatenselectie. Daarenboven is de selectie vaak niet het gevolg van een doelbewuste keuze van één individu op één bepaald moment, maar veeleer het resultaat van een interactie tussen verschillende groepen en momenten in het rekruteringsproces: "...in practice many groups influence different stages of the recruitment process; a series of decisions, not one, produces the eventual outcome; practices vary substantially between different parties in a country; and formal constitutional power may disguise de facto control. The formal rules...provide only an approximate guide to procedures"³².

J. Band benadrukte in zijn onderzoek nochtans het belang van politieke partijen in het rekruteringsproces, ook op het lokale vlak. Dat rekrutering tot de kerntaken van partijen behoort, heeft volgens de auteur ook een invloed op de redenen die raadsleden aangeven om actief te worden. De auteur vond enkele verschillen in de gepercipieerde motivaties om actief te worden in de gemeenteraad tussen de diverse partijen maar deze waren eerder een kwestie van magnitude dan van daadwerkelijke kwalitatieve verschillen, met uitzondering van primaire groepsinvloeden die bij de rechtse partijen groter waren dan bij de linkse. In beide partijen werden groepsinvloed, partij- en ideologische invloed en een algemene interesse in politiek vermeld als de belangrijkste politieke motivaties³³.

Een techniek die vaak wordt gebruikt om een beeld te krijgen van de werking van het selectieproces is het bestuderen van de relatieve invloed die de kandidaten toeschrijven aan de verschillende agenten van selectie in hun partijen. Het meeste onderzoek in dit verband spitst zich toe op het nationale niveau. In zijn comparatief onderzoek wijst M. Gallagher op de variatie in de locus van effectieve controle in het proces van kandidatenselectie. Een kandidaat kan, in extremu, geselecteerd worden na een stemming door alle partijleden. Aan de andere zijde van het spectrum bepaalt de partijleider eigenhandig wie geselecteerd wordt. Daartussen ligt een waaier aan mogelijkheden: selectie door partijleden in één bepaalde kieskring, of een subset daarvan, of door regionale of nationale partijbonzen of fractieleiders. Diverse belangengroepen spelen eveneens vaak een rol. In de literatuur wordt de locus van effectieve controle meestal tussen bovenstaande twee extremen gesitueerd, zonder dat precies kan worden aangegeven waar³⁴.

Recent onderzoek van L. Bille wijst op historische veranderingen binnen partijen in West-Europa wat het rekruteringsproces betreft. In vergelijking met de jaren '60 is de hedendaagse methode van selectie meer 'gedemocratiseerd', wat geïndiceerd wordt door de grotere rol voor individuele partijleden en een meer gedecentraliseerde procedure in het selectieproces³⁵.

Onderzoek op het lokale vlak in België naar deze vraagzijde van het rekruteringsproces toonde de invloed aan van verschillende belangengroepen (vrouwen, familie, jeugd, milieu,...) op de vorming van de lokale lijsten³⁶. In het bijzonder op het lokale vlak moet

---

³² NORRIS, P., (ed.), *Passage to power. Legislative recruitment in advanced democracies*. Cambridge University Press, Cambridge, 1997, p. 220.

³³ Zie: BRAND, J., *Party Organization and the Recruitment of Councillors*. In: *British Journal of Political Science*, 1973, vol. 2, pp. 473-486.

³⁴ Zie: GALLAGHER, M., Introduction. In: GALLAGHER, M., MARSH, M., (ed.), *Candidate Selection in Comparative Perspective. The Secret Garden of Politics*. Sage Publications, London, 1988, pp. 4-6.

³⁵ Zie: BILLE, L., *Democratizing a Democratic Procedure: Myth or Reality?: Candidate Selection in Western European Parties, 1960 – 1990*. In: *Party Politics*, 2001, vol. 7, pp. 363-380.

³⁶ In de christen-democratische partijen en voor een stuk ook in de socialistische heeft deze invloed een relatief sterk geïnstitutionaliseerd karakter (standen, zuilen,...). Zie: BUELENS, J., *Over lijsten, namen en macht verwerven*. In: DESCHOUWER, K., BUELENS, J., (ed.), *De dorpsstraat is de wetstraat niet*. VUBPRESS, Brussel, 1996, pp. 44-45.

men ook rekening houden met de invloed en de controle die regionale en nationale leiders van een partij kunnen uitoefenen op het rekruteringsproces. De mate waarin nationale partijen ingeplant zijn in het lokale veld en de mate van personele overlapping lijken daarin een grote rol te spelen.

Wat de specifieke relatie tussen de locus van effectieve controle en de mate van vrouwelijke kandidaten betreft, kon P. Norris geen verband vinden tussen de vaak gemaakte veronderstelling dat een centralisatie van de besluitvorming wat de kandidatenselectie betreft het aandeel van de vrouwelijke kandidaten verhoogt, ervan uitgaande dat de partijelite bestaat uit een beter opgeleide, het emancipatiedenken stimulerende groep van mensen. Evenzo zou een meer gedecentraliseerde selectieprocedure de permeabiliteit van het proces t.a.v. minderheden kunnen bevorderen, zo suggereert de auteur³⁷.

De tweede vraag in verband met de vraagzijde van politieke rekrutering is van even groot belang: naar welke kenmerken of eigenschappen gaan de selectoren – wie ze ook mogen zijn – op zoek om te bepalen welke personen zich verkiesbaar mogen stellen? Verschillende onderzoeken zijn wat dieper ingegaan op deze vraag.

Waar P. Norris al wees op het belang van politieke ervaring en financiële bronnen als mogelijke 'doorgangsbewijzen' voor het kandidaatschap, onderzochten sommige auteurs de motieven van de selectoren meer in detail of peilden ze naar de perceptie van de kandidaten in dit verband. Het onderzoek van J. Bochel en D. Denver bestudeerde de selectie van kandidaten in de Britse Labour partij. Hun bevindingen benadrukten het electorale belang dat selectoren door de band genomen aan de eigenschappen en de kwaliteiten van een kandidaat toeschrijven. Dit laatste ligt dan in het verlengde van het objectief van vrijwel alle selectoren: kandidaten moeten in staat zijn stemmen en zetels te winnen. De meeste Labour selectoren schijnen geen stereotiep beeld voor ogen te hebben van de 'ideale kandidaat', hoewel de meesten toch een voorkeur hebben voor lokaal goed bekende kandidaten met een groot verbaal vermogen die bovendien goed op de hoogte zijn van al dan niet complexe lokale problemen. De auteurs maken een onderscheid tussen objectieve (educatie, lokaal zijn, sociale klasse,...) en subjectieve (eerlijkheid, welbespraaktheid, hard werkend,...) persoonlijke kenmerken en politieke kenmerken (goed bekend zijn en kunnen omgaan met lokale problemen, getrouwheid aan de partij-ideologie,...) die wenselijk zijn als men tot kandidaat wil uitgekozen worden. Het onderzoek toonde aan dat vooral persoonlijke kenmerken van doorslaggevend belang waren in het selecteren van bepaalde personen als kandidaat. Opmerkelijk was ook dat Bochel en Denver geen bewijs vonden voor de wijdverspreide opvatting dat selectiecomités vooroordelen zouden hebben t.o.v. vrouwen. Hun onderzoek toonde ook een verschuiving in de selectiecriteria aan binnen de Labour partij. Ideologische orthodoxie en het hebben van een arbeidersachtergrond ruimen plaats ten voordele electorale overwegingen. Daardoor werd het selectieveld verbreed naar personen met een middenklasse achtergrond, een academische opleiding, spreekvaardigheden en een strategische betrokkenheid bij het lokale publieke leven³⁸.

Ook P. Norris vindt geen aanwijzingen i.v.m. het bestaan van vooroordelen bij selectoren t.a.v. vrouwelijke kandidaten. Gevraagd naar hun ervaringen, geven vrouwelijke kandidaten zelfs iets meer dan hun mannelijke tegenhangers te kennen steun te hebben ontvangen van partijleiders en leden op het nationale en het lokale niveau. Vrouwen worden ook iets meer dan mannen voor het kandidaatschap gevraagd. Logischerwijs verkrijgen zij ook meer steun van vrouwengroepen³⁹.

De vaststellingen van deze auteurs i.v.m. de afwezigheid van het bestaan van vooroordelen t.o.v. vrouwelijke kandidaten werden echter niet bevestigd in het onderzoek van D. Niven. De auteur toonde daarbij aan dat het bestaan van een bias in

---

³⁷ Zie: NORRIS, P., (ed.), *Passage to power. Legislative recruitment in advanced democracies*. Cambridge University Press, Cambridge, 1997, pp. 219-220.

³⁸ Zie: BOCHEL, J., DENVER, D., *Candidate Selection in the Labour Party: What the Selectors Seek*. In: *British Journal of Political Science*, 1983, vol. 12, pp. 45-69.

³⁹ Zie: NORRIS, P., (ed.), *Passage to power. Legislative recruitment in advanced democracies*. Cambridge University Press, Cambridge, 1997, pp. 221-223.

de rekrutering van kandidaten moest worden toegeschreven aan een 'outgroup'-effect. Hierbij worden vrouwen meer negatief geëvalueerd als potentiële kandidaten o.w.v. hun gebrekkige sociale gelijkheid met de overwegend mannelijke partijtop. Voor de aanwezigheid van het 'distribution'-effect (dat het gebrekkig aantal vrouwelijke kandidaten toeschrijft aan de relatieve ondervertegenwoordiging van vrouwen in hogere statusposities) werd minder bevestiging gevonden. De mannelijke partijelite lijkt dus sterk op zichzelf gelijkende kandidaten te verkiezen⁴⁰.

Dit betekent volgens M. Tremblay en R. Pelletier echter niet dat een toename van het aantal vrouwelijke selectoren een lineaire toename zou impliceren van hun verkozen seksegenoten. Bij onderzoek naar de attitudes van voorzitters van kieskringen vonden de auteurs geen verschil tussen mannelijke en vrouwelijke voorzitters in het gebruik van beoordelingselementen die kenmerken besloegen die meestal aan vrouwen worden toegeschreven. Een beperkt verband werd wel gevonden voor wat de relatie tussen het geslacht van de selectoren betreft en hun attitude t.o.v. maatregelen voor een betere vertegenwoordiging van vrouwen in de politiek. Zelfs in dit verband leek gender echter een secundaire determinant⁴¹.

Onderzoek in België i.v.m. kandidatenselectie leverde het volgende beeld op. In bijna 63% van de gevallen, dachten verkozenen dat zij als kandidaten geselecteerd waren o.w.v. objectieve persoonlijke factoren, gaande van territoriale en linguïstische achtergrond over gender en leeftijd tot professionele verwezenlijkingen. Iets meer dan 20% maakte gewag van subjectieve persoonlijke kenmerken als selectiecriteria, waaronder populariteit. Politieke kenmerken werden ook als erg belangrijk gepercipieerd, met meer dan 90% van de verkozenen die aan sommige van deze kenmerken refereerden gaande van de steun van een belangengroep tot een geschiedenis van betrokkenheid in een politieke partij en de opgedane politieke ervaring⁴². Onderzoek op het lokale vlak in België bracht de algemene moeilijkheden aan het licht die partijen ondervonden in het zoeken naar een voldoende aantal kandidaten om de lokale lijsten te bevolken. Persoonlijke redenen en de angst om als lid van een bepaalde partij bekend te staan werden aangegeven als de voornaamste inhiberende factoren in dit verband. Wat de verdeling van de kandidaten over de lijst betrof, bleek het toewijzen van de eerste, de laatste en de strijdplaats(en), gecombineerd met een representatieve vertegenwoordiging naar sekse, leeftijd en woonplaats van groot belang voor de selectoren⁴³.

H. Brady e.a. wijzen op een aantal andere problemen waaraan selectoren soms het hoofd moeten bieden. In hun zoektocht naar geschikte kandidaten moeten rekruteerders informatie gebruiken om de groep van mensen, geschikt voor kandidaatstelling, af te bakenen. Deze informatie heeft meestal betrekking op de 'geschiedenis van politiek activisme' of het palmares van politieke ervaring dat een potentiële kandidaat kan voorleggen, naast nog een aantal andere voor de politiek relevante kenmerken. Deze zijn echter niet altijd even goed waarneembaar met 'het blote oog van de rekruteerder'. Bovendien moet de rekruteerder, eens een 'gewenst doelwit' is geïdentificeerd, de potentiële politicus overtuigen op zijn aanbod in te gaan. Deze moeilijkheden verklaren deels, volgens de auteurs, waarom rekruteerders zo vaak vissen in de vijver van hun eigen sociaal netwerk en waarom de kenmerken van rekruteerders en gerekruteerden zo vaak gelijkenissen vertonen⁴⁴.

⁴⁰ Zie: NIVEN, D., Party elites and women candidates: the shape of bias. In: Women & Politics, 1998, vol. 19, pp. 57-80.

⁴¹ Deze factor mag echter niet als verwaarloosbaar worden afgedaan. Gender kon wel degelijk het verschil maken in de centrum- tot rechtse partijen. Zie: TREMBLAY, M., PELLETIER, R., More women constituency party presidents. A strategy for increasing the number of women candidates in Canada? In: Party Politics, 2001, vol. 7, pp. 157-190.

⁴² Zie: DEWINTER, L., Belgium: democracy or oligarchy? In: GALLAGHER, M., MARSH, M., (ed.), Candidate Selection in Comparative Perspective. The Secret Garden of Politics. Sage Publications, London, 1988, pp. 37-39.

⁴³ Zie: BUELENS, J., Over lijsten, namen en macht verwerven. In: DESCHOUWER, K., BUELENS, J., (ed.), De dorpsstraat is de wetstraat niet. VUBPRESS, Brussel, 1996, pp. 38-41.

⁴⁴ Zie: BRADY, H., SCHLOZMAN, K., VERBA, S., Prospecting for Participants: Rational Expectations and the Recruitment of Political Activists. In: American Political Science Review, 1999, vol. 93, pp. 153-168.

Het aanbod van aspirant-kandidaten en de vraag van de gatekeepers in het politieke systeem interageren in een dynamisch proces dat leidt doorheen het eigenlijke rekruteringsproces tot de uiteindelijke drempel tussen het zich verkiesbaar stellen en verkozen zijn: de confrontatie met de kiezer in het stembokje. Dat eigenlijke rekruteringsproces vertoont soms grote variatie tussen de partijen in de mate waarin het geformaliseerd is. Het is echter zelden het voorwerp van sterke wettelijke beperkingen. De meeste partijen hebben wel hun regels en procedures in dit verband (poll-systeem, modellijst,...). Deze laatste bedekken soms echter de informele praktijken van kandidaatselectie die in de verschillende partijen vigeren⁴⁵.

Voor wat de vertegenwoordiging van vrouwen betreft, moet in dit verband verwezen worden naar de quotabepalingen van de wet van 24 mei 1994 en naar bestaande praktijken in sommige partijen, denken we maar aan het ritsprincipe in de groene partijen.

Dit brengt ons bij het vierde aspect van ons model van politieke rekrutering: de uiteindelijke bestemming van het proces waarbij individuen worden geselecteerd: de incorporatie in de politieke elite. Dit laatste concept is echter sterk gecontesteerd in de politicologische literatuur wat z'n aard en de meetbaarheid ervan betreft⁴⁶. In het definiëren van een politieke elite trekt men immers 'cirkels van inclusie'. Mensen waarvan wordt verondersteld dat ze tot een elite behoren bezitten een bepaalde mate van macht in een gegeven veld en juist die macht laat zich niet zo eenvoudig vatten. Elites refereren aan patronen van ongelijkheid in een samenleving gebaseerd op pre-eminentie in de verdeling van autoriteit, verwezenlijkingen of beloningen. Deze ongelijke verdeling lijnt een bepaalde groep van individuen af en schrijft hen een zekere mate van macht toe. Deze macht kan vertaald worden in institutionele arrangementen of kan eerder een sterk informeel karakter hebben⁴⁷.

Eén manier om dit probleem op te lossen, wat politieke elites betreft, bestaat erin de bestudeerde elites te beperken tot zij die een verkozen mandaat bekleden. Uiteraard reveleert dit slechts één kant van de politieke elite, waarbij personen die op generlei wijze een verkiesbaar mandaat bekleden toch een belangrijke mate van de politieke macht kunnen bezitten. Toch lijkt deze aanpak methodologisch correct om ten minste een basisbeeld te krijgen van de politieke elite. Wij zullen ze dan ook in ons empirisch gedeelte i.v.m. de vrouwelijke politieke rekrutering hanteren⁴⁸.

Een vaak gehanteerd perspectief in de studie van deze politieke elites is dat waarbij de compositie, circulatie en rekrutering van deze elites centraal staat. Hierboven hebben wij al meer uitvoerig gewezen, zowel in de inleiding als wat de aanbodzijde van aspirant-kandidaten betreft, op het bestaan van systematische scheeftrekkingen in de representatie van bepaalde bevolkingsgroepen. Ook bij de lokale politieke elite konden dergelijke patronen worden teruggevonden. Het comparatief onderzoek van S. Eldersveld e.a. repliceert en concretiseert dit patroon: mannen met een hogere sociale status, van middelbare leeftijd, met een hoger opleidingsniveau en een curriculum in de openbare dienst zijn oververtegenwoordigd in de lokale politiek. De meerderheid van de lokale verkozenen binnen de drie onderzochte landen was hoogopgeleid en had een professionele of managersachtergrond in zijn familiegeschiedenis. Dit betekent niet dat 'mixed credentials' waarbij sociale achtergrond of opleiding wat minder uitgesproken

---

⁴⁵ Voor een overzicht van de formele procedures in comparatief perspectief zie: DESCHOUWER, K., Belgium. In: KATZ, R., MAIR, P., (ed.), *Party Organisations. A Data Handbook on Party Organizations in Western Democracies*, 1960 – 90. Sage Publications, London, 1992, pp. 121-198.

⁴⁶ Zie: REYNAERT, H., Elite als 'betwist' begrip. In: *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*, 1997, nr. 3, pp. 325-339.

⁴⁷ Zie: KELLER, S., Political Elites. In: SILLS, D., (ed.), *International Encyclopedia of the Social Sciences*. The MacMillan Company & The Free Press, New York, 1972, vol. 11 & 12, pp. 26-29.

⁴⁸ Voor een meer uitgebreid overzicht van de verschillende benaderingen i.v.m. de studie van politieke elites raadplege men: PARRY, G., *Political Elites*. George Allen and Unwin Ltd., London, 1969, 169 p.

waren, niet voorkwamen. Naarmate men stijgt op de lokale hiërarchische ladder is deze laatste groep echter minder numeriek vertegenwoordigd⁴⁹.

Historisch en politicologisch onderzoek van H. Reynaert voor de lokale Vlaamse politieke elite tussen 1946 en 1994 bevestigt dit beeld. Hierboven hebben wij al gewezen op de sterke ondervertegenwoordiging van vrouwen en de historische evolutie hierin. Wat de professionele achtergrond van de lokale politieke elite betreft, kon eveneens een patroon worden onderscheiden. De middenkaders (bedienden), de ambtenaren, de vrije beroepen en het onderwijzend personeel waren het best vertegenwoordigd doorheen de tijd. Het aandeel van de landbouwers en de arbeiders verminderde sterk. De gemiddelde leeftijd van de lokale verkozenen was relatief constant doorheen de tijd met een gemiddelde leeftijd van 47,76 jaar en een meerderheid van hen tussen de 35 en de 54 jaar⁵⁰.

Dit brengt ons bij het laatste element dat in rekening moet worden gebracht bij de studie van politieke rekrutering. P. Norris refereerde aan de dynamische interactie tussen het aanbod van aspiranten en de vraag van gatekeepers in het politieke systeem in het selectieproces. Die interactie vindt niet plaats in een vacuüm. Zij wordt veeleer vormgegeven door de 'structure of opportunities' van een gegeven politiek systeem waarbinnen de rekrutering plaatsvindt. Deze institutionele structuur bestaat uit verschillende elementen die elke op hun beurt het rekruteringsproces kunnen beïnvloeden⁵¹.

Een eerste factor is daarbij het wettelijk kader dat het selectieproces omgeeft. Dit verwijst voornamelijk naar de wettelijke voorwaarden die met de kandidaatstelling verbonden zijn. Hoewel weinig van deze maatregelen het rekruteringsproces aan stringente banden leggen, bestaan er toch een aantal minimumvoorwaarden waaraan kandidaten moeten voldoen om zich verkiesbaar te stellen: nationaliteit (Belg zijn of E.U.-onderdaan), leeftijd en regels m.b.t. de cumulatie van mandaten zijn hier goede voorbeelden van.

De tweede factor is het electorale systeem dat in een bepaald land bestaat. Dit verwijst bijvoorbeeld naar de aanwezigheid van nationale partijen op het lokale veld (wat een bovenlokale controle op het rekruteringsproces mogelijk maakt), de prevalentie van lijst- of voorkeurstemmen, de mate van proportionele representatie en dergelijke meer.

De derde factor verwijst naar het vigerende partijstelsel. In een politiek systeem waarin de partijen bijvoorbeeld georganiseerd zijn rond sociaal-economische breuklijnen worden sociale klasse en achtergrond meer van belang in het rekruteringsproces. Het massakarakter van de aanwezige partijen kan ook een invloed uitoefenen op de politieke rekrutering: naarmate men meer massapartijen aantreft, ook op het lokale vlak, met een sterke en diepgewortelde implantatie in het lokale leven, wordt het hebben van een 'curriculum van betrokkenheid' bij een politieke partij belangrijker als criterium voor politieke rekrutering.

Een vierde factor beslaat de heersende politieke cultuur van een land. Deze laatste factor heeft eveneens een invloed op politieke rekrutering. Zo kan in landen met een katholieke politieke cultuur een meer traditioneel rollenpatroon worden onderscheiden. Dit kan dan een beperking vormen op de ontwikkeling van politiek activisme en representatie van vrouwen. Het behoren tot de dominante religieuze beleving van een land en daar ook actief aan participeren, kan in dit verband ook een criterium van selectie worden.

Het bovenstaande model simplificeert uiteraard het complexe proces van politieke rekrutering. Toch biedt de opvatting waarbij rekrutering gezien wordt als een proces waarbij individuen worden geselecteerd met als doel de incorporatie in de (lokale) politieke elite

---

⁴⁹ Zie: ELDERSVELD, S., STROMBERG, L., DERKSEN, W., *Local Elites in Western Democracies. A Comparative Analysis of Urban Political Leaders in the U.S., Sweden and the Netherlands*. Westview Press, Boulder, 1995, pp. 31-55.

⁵⁰ Zie: REYNAERT, H., *Lokale politici in Vlaanderen*. Vanden Broele, Brugge, 2000, pp. 23-41 en 98-103. Zie ook: REYNAERT, H., *De sociale achtergrond van de lokale politieke elite in Vlaanderen 1946-1988*. In: *Res Publica*, 1997, nr. 1, pp. 45-62.

⁵¹ Norris situeert haar onderzoek hiermee in het paradigma van het 'nieuwe institutionalisme'. Hoewel er discussie mogelijk is over de mate waarin institutionele factoren politieke processen vormgeven, mogen wij er redelijkerwijs van uit gaan dat deze invloed wel degelijk aanwezig is.

en de beschrijving van de verschillende componenten ervan een bevattelijk kader voor de nadere studie van de selectie van verkozen mandaten en de structurele representatiescheefthekkingen die hiemee gepaard gaan.

2.2. Het model ten dele geoperationaliseerd: enkele onderzoeksvragen i.v.m. de rekrutering van vrouwelijke lokale mandatarissen

Het bovenstaande model, waarbij het politieke rekruteringsproces beschreven wordt als een dynamische interactie tussen het aanbod van aspirant-politici en de vraag van selectoren in het politieke systeem die culmineert in de uiteindelijke rekrutering en verkiezing, biedt een goed analysekader om enkele verdere hypothesen te formuleren.

Zoals wij hierboven herhaaldelijk hebben vastgesteld, bestaan er structurele patronen van scheefthekking in het rekruteringsproces die erin resulteren dat bepaalde bevolkingsgroepen onder- of oververtegenwoordigd zijn in de (lokale) politieke elite. Eén van die groepen is de vrouwelijke bevolking. Wij hebben in de beschrijving van de verschillende componenten van het rekruteringsproces al gewezen op een heel aantal factoren die deze ondervertegenwoordiging van de vrouwen onder de lokale verkozenen – in termen van politieke rekrutering – mee kunnen helpen verklaren.

Hieronder willen wij wat dieper ingaan op een aantal daarvan. Wij doen dit meer bepaald door het formuleren van een aantal onderzoeksvragen die wij vervolgens empirisch proberen te toetsten. Op die manier willen wij tot een beter inzicht komen in de rekrutering van vrouwelijke verkozenen en voor een stuk trachten te verklaren waarom zij ondervertegenwoordigd zijn binnen de lokale politieke elite. Wij baseren ons hiervoor op een databank, voortvloeiende uit een eerder gedaan – maar tot op heden onderbenut – onderzoek van de Vakgroep Politieke Wetenschappen van de Universiteit Gent⁵². Zonder ons te willen verschuilen achter drogredenen moeten wij er in dit verband op wijzen dat wij in het formuleren van onze onderzoeksvragen gedeeltelijk beperkt zijn door het format van de vragenlijst en de beschikbare gegevens.

Uiteraard dient men bij het formuleren van onderzoeksvragen keuzes te maken. Dat betekent dat de theoretische rijkdom van het bovenstaande rekruteringsmodel onmogelijk in zijn volheid empirisch kan worden getoetst. Wij kunnen slechts enkele aspecten ervan behandelen.

De eerste onderzoeksvraag peilt naar de sociale achtergrond van de vrouwelijke lokale mandatarissen. Dit is niet enkel belangrijk vanuit een beschrijvend oogpunt. Onze bedoeling is niet beperkt tot het geven van een sociale staalkaart van de vrouwelijke lokale mandatarissen. Wij hebben hierboven gewezen op het belang van sociale achtergrondvariabelen en meer in het bijzonder op de onrechtstreekse invloed die zij uitoefenen in het vormgeven van de aanbodsijde van de politieke rekrutering, in die zin dat zij aan de basis liggen van de vorming van politiek kapitaal en een invloed uitoefenen op de politieke ambitie van individuen. Concreet vergelijken we de sociale achtergrond van de vrouwelijke lokale mandatarissen met die van hun mannelijke collega's. We hebben daarbij aandacht voor hun achtergrond zowel op het moment van de enquëtering als op het moment dat zij voor het eerst in contact kwamen met de lokale politiek. Hierbij trachten wij, aan de hand van variabelen zoals leeftijd, leefomstandigheden, religie, inkomen, opleidingsniveau, e.d. een profiel te destilleren van de vrouwelijke lokale mandatarissen.

In een tweede onderzoeksvraag trachten wij het contactprofiel van de vrouwelijke lokale mandatarissen te bepalen. Dat doen wij enerzijds rechtstreeks door bij de mandatarissen zelf te gaan peilen hoe ze – in hun perceptie – in contact zijn gekomen met de lokale politiek. Hierbij worden zowel factoren van de aanbodsijde van aspirant-politici als de vraagzijde van de gatekeepers in het politieke systeem behandeld. Anderzijds trachten wij onrechtstreeks te werk te gaan door de 'geschiedenis van activisme' van de

---

⁵² De eerste en voorlopig enige neerslag ervan vindt men in: DEVOS, C., MATTHYSSEN, E., REYNAERT, H., VAN HOE, J., Hoe komen toekomstige mandatarissen in contact met de lokale politiek? Een verkennend onderzoek. In: Res Publica, 1997, nr. 1, pp. 63-88. Voor enkele methodologische bemerkingen verwijzen wij naar punt 3.1.

vrouwelijke lokale mandatarissen te bestuderen. Niet alleen hebben we daarbij aandacht voor de politieke voorkeur die deze mandatarissen hadden op het ogenblik dat zij zich voor het eerst verkiesbaar stelden, wat een indicatie geeft van de psycho-sociale predisposities en de politieke motivatie van de aspirant-politici. Ook hun activisme binnen het verenigingsleven komt aan bod. Wij hanteren daarbij een brede conceptie van verenigingen, gaande van politieke partijen, over vakbonden, mutualiteiten en adviesorganen tot ideologisch en niet-ideologisch georiënteerde verenigingen. Wij hebben hierboven herhaaldelijk gewezen op de cruciale rol die aan het verenigingsleven kan worden toegedicht. Niet alleen laten deze verenigingen toe de nodige communicatieve en organisatorische vaardigheden te ontwikkelen, ook vormen zij een geprivilegieerde omgeving voor de ontwikkeling van netwerken van invloed. Daarnaast kunnen zij ook onrechtstreeks de politieke ambitie of carrièreperspectieven van hun actieve leden weerspiegelen. In die zin levert een studie van het activisme binnen deze verenigingen ons een goed beeld van de formatie van politiek kapitaal en de politieke motivatie van de aspirant-politici. Tot slot hebben wij nog aandacht voor de politieke ervaring die onze mandatarissen opgebouwd hebben op het moment van de enquête. We gaan hierbij uit van de vrouwelijke lokale mandatarissen. Omwille van het uitgebreid karakter van dit profiel zal een vergelijking met hun mannelijke tegenhangers niet altijd mogelijk zijn.

Een derde en laatste onderzoeksvraag sluit aan bij de tweede en onderzoekt de socialisatieachtergrond van de vrouwelijke lokale mandatarissen. Meerbepaald worden de vader en de moeder van de respondenten onderzocht⁵³. Beiden vormen immers de constituerende componenten van de primaire socialisator bij uitstek: de familie. Hierboven hebben wij reeds gewezen op de fundamentele rol van de familie in het vormgeven van een groot stuk van de psycho-sociale component aan de aanbodzijde van de aspirant-politici. Die invloed is tweeledig: de familie heeft zowel een onrechtstreekse werking in die zin dat de achtergrondkenmerken van de lokale mandatarissen voor een stuk blijken samen te hangen met die van hun familie. Aan de andere kant is de familie een primaire bron van waardenontwikkeling en de eerste al dan niet faciliterende omgeving voor de ontwikkeling van factoren als politiek engagement, interesse of vertrouwen.

Concreet gaan we daarbij na of de vader en de moeder van de respondent gepercipieerd werden van invloed te zijn geweest voor het in contact komen met de lokale politiek en wat die invloed dan precies was. Bovendien gaan we ook de beroepsachtergrond van beide ouders na. Daarnaast trachten wij een profiel op te stellen omtrent de politieke voorkeur en interesse en het activisme binnen het verenigingsleven van de ouders. Opnieuw hanteren wij een brede conceptie in dit verband gaande van politieke partijen en mandaten, vakbonden, over mutualiteiten en adviesorganen tot ideologisch en niet-ideologisch georiënteerde verenigingen. Ook hier gaat onze aandacht in de eerste plaats uit naar de vrouwelijke lokale verkozenen.

Wij hopen, door het empirisch beantwoorden van deze onderzoeksvragen, een meer verfijnd beeld te kunnen schetsen van de rekrutering van lokale vrouwelijke mandatarissen en op die manier de participatiescheefftrekking voor een stuk te kunnen verklaren. Uiteraard zijn wij gebonden aan de beperkingen van ons onderzoek. Zo is het gevoerd op een gegeven moment in de tijd, wat een diachronische blik op de rekruteringsdynamieken voor een stuk uitsluit. Daarenboven ontbreekt het ons aan een vergelijkingsbasis met individuen die zich wel willen kandidaat stellen maar daar op één of andere manier niet in geslaagd zijn en met kandidaten die niet verkozen werden. Daarenboven ligt de nadruk in onze empirische toets op de aanbodzijde van het rekruteringsproces. De vraag van de gatekeepers in het systeem komt slechts zijdelings aan bod of zit deels al in onze dataset verweven⁵⁴.

---

⁵³ De vragenlijst peilde ook naar de invloed van andere familieleden, vrienden, kennissen en burens. Omwille van de beknoptheid van deze bijdrage kunnen deze kanalen echter niet aan bod komen.

⁵⁴ Het feit dat wij enkel verkozen mandatarissen onderzoeken is hiervan een goed voorbeeld.

Uiteraard moet dit de lezer niet op voorhand met de handen in het haar doen zitten. Het noopt hem en de onderzoeker in de eerste plaats tot voorzichtigheid bij het interpreteren van de resultaten en bij het trekken van conclusies.

3. De empirische toets: sociale achtergrond, activisme en familiale achtergrond van de vrouwelijke lokale mandatarissen

Hieronder gaan wij wat dieper in op de empirische toetsing van onze onderzoeksvragen. Vooraleer enkele resultaten te bespreken, blijven wij eerst even stilstaan bij de gehanteerde data en methode.

3.1. Data en methode⁵⁵

Dit onderzoek werd in de loop van het academiejaar 1995-1996 gevoerd. De data die eruit kunnen worden gedestilleerd hebben dus ten laatste betrekking op de gemeenteraadsverkiezingen van 9 oktober 1994. Het onderzoek werd gevoerd aan de hand van persoonlijke interviews om de betrouwbaarheid ervan te verhogen. Wel gebeurde dit aan de hand van een standaardvragenlijst.

Uiteraard is het niet zo eenvoudig de vraag te beantwoorden wanneer de vrouwelijke lokale mandatarissen nu precies in contact kwamen met de lokale politiek. Zoals uit de definitie van politieke rekrutering is gebleken, gaat het hier om een proces met verschillende ontwikkelingsstadia. Wij hanteren hier een perspectief dat vertrekt vanuit een culminatiepunt van deze dynamiek: het ogenblik dat de huidige lokale verkozenen zich voor het eerst kandidaat stelden op een lijst bij de gemeenteraadsverkiezingen. De meeste vragen hebben dus betrekking op de periode precies vóór die kandidaatstelling.

Aan de hand van een representatieve tweetrapssteekproef in 80 Vlaamse gemeenten werden uiteindelijk voor 797 lokale mandatarissen resultaten bekomen. Daarvan waren er 163 (20,50%) van het vrouwelijke geslacht. Dit cijfer komt niet enkel goed overeen met het gemiddelde voor het verkiezingsjaar 1994 maar indiceert ook het gering aantal vrouwelijke lokale mandatarissen. Het laat ons toe percentuele analyses te maken maar moet dus – o.w.v. de relatieve numerieke beperktheid van het aantal onderzoekseenheden – toch met voorzichtigheid worden behandeld.

Hieronder behandelen wij de verschillende onderzoeksvragen aan de hand van de bijna 200 vragen die aan de lokale mandatarissen werden voorgelegd. Meer specifieke methodologische bemerkingen kan men vinden bij de betreffende tabellen.

3.2. Het sociaal profiel van de vrouwelijke lokale mandatarissen

Hieronder trachten wij, aan de hand van een aantal tabellen, een sociale staalkaart op te stellen van de vrouwelijke lokale mandatarissen uit onze enquête. Wij doen dit, zoals hierboven al werd gesteld, niet alleen vanuit de interesse voor dit sociometrisch profiel an sich. De sociale achtergrond en het profiel van de vrouwelijke lokale mandatarissen leert ons iets over de (on)rechtstreekse invloed die sommige factoren uitoefenen op de aanbodsijde van het proces van politieke rekrutering.

Een eerste vraag die we ons kunnen stellen, is in welke mate de distributie binnen de hiërarchie van lokale politieke mandaten samenhangt met vertekeningen op grond van de factor geslacht. Hierboven hebben wij erop gewezen dat naarmate men stijgt in de lokale machtshiërarchie het aandeel van de vrouwelijke mandatarissen afneemt. Deze trend is historisch stabiel maar wordt toch gekenmerkt door een relatieve uitholling ervan naarmate de tijd vordert. Tabel 2 vergelijkt de functie van de lokale mandatarissen op het ogenblik dat de enquête werd afgenomen op grond van de factor geslacht.

---

⁵⁵ Een meer uitgebreide methodologische omschrijving van de steekproef, de vragenlijst en de respondenten vindt men in: DEVOS, C., MATTHYSSEN, E., REYNAERT, H., VAN HOE, J., Hoe komen toekomstige mandatarissen in contact met de lokale politiek? Een verkennend onderzoek. In: Res Publica, 1997, nr. 1, pp. 67-68.

Tabel 2. **Huidige functie van de lokale verkozenen naar geslacht in %**

	GESLACHT		
FUNCTIE	MAN	VROUW	TOTAAL
BURGEMEESTER	11,83	1,80	9,80
SCHEPEN	21,14	16,60	20,20
GEMEENTERAADSLID	67,03	81,60	70,00

Deze tabel bevestigt bovenstaande verwachting: in de uitvoerende mandaten zijn vrouwen relatief gesproken ondervertegenwoordigd. Deze vertekening is des te meer uitgesproken naarmate men terechtkomt op het niveau van de burgemeester. Toch vergt de interpretatie van deze gegevens enige voorzichtigheid. In vergelijking met de cijfers over heel Vlaanderen na de gemeenteraadsverkiezingen van 1994 lijkt de vrouwelijke ondervertegenwoordiging in de uitvoerende mandaten enigszins overdreven. Dit heeft o.i. te maken met het relatief gering aantal gemeenten (80) dat in de oorspronkelijke enquête werd opgenomen. Hierdoor zijn er bijvoorbeeld maar 3 vrouwelijke burgemeesters waarover gegevens beschikbaar zijn⁵⁶. Toch bevestigt ook dit cijfer de terugkerende tendens tot ondervertegenwoordiging van vrouwen onder de lokale mandatarissen naarmate men stijgt in de lokale machtshierarchie. Kort gezegd: als vrouwen al in de gemeenteraad zetelen dan zijn zij in de grote meerderheid van de gevallen gewoon raadslid.

Een tweede vraag die we ons kunnen stellen bij het opmaken van een sociaal profiel van de vrouwelijke lokale mandatarissen heeft betrekking op hun leeftijd. Tabel 3 geeft de gemiddelde leeftijd weer van lokale verkozenen met een opdeling naar hun geslacht op het moment van de afname van de enquête.

Tabel 3. **Huidige gemiddelde leeftijd van de lokale verkozenen naar geslacht in %**

GESLACHT	GEMIDDELTE LEEFTIJD	STANDAARDAFWIJKING
MAN	48,16	11,12
VROUW	43,30	11,35
TOTAAL	47,17	11,33

De lokale mandataris blijkt dus gemiddeld genomen van middelbare leeftijd te zijn. Een resultaat dat strookt met de meer algemene vaststelling in het onderzoek naar politieke participatie dat personen van middelbare leeftijd politiek de meest actieve groep vormen en hun jongere en oudere medemensen in dit verband overschaduwen. Die oververtegenwoordiging van personen van middelbare leeftijd situeert zich het meest binnen de 'conventionele' vormen van participatie waarvan het bekleden van een politiek mandaat in het verlengde ligt. Brengt men daarbij de standaardafwijking in rekening, dan situeert de leeftijd van het gros van de lokale mandatarissen zich tussen de 35 en de 58 jaar.

Wanneer we de geslachtsverdeling daarbij in acht nemen, valt de gemiddeld lagere leeftijd van de vrouwelijke mandatarissen op. Globaal en gemiddeld genomen zijn zij om en bij de vijf jaar jonger dan hun mannelijke collega's. Leeftijd op zich vormt echter geen verklaring voor dit fenomeen. Die vinden we o.i. eerder door rekening te houden met een factor waarvoor leeftijd een indicator is: politieke ervaring. De gemiddeld hogere leeftijd van de mannelijke lokale mandatarissen én het feit dat zij oververtegenwoordigd zijn in de uitvoerende lokale mandaten kan wijzen op een gemiddeld genomen grotere politieke ervaring. Uit de gegevens in bijlage 2 blijken de geslachtsverschillen in ervaring in lokale politieke mandaten duidelijk. Hoewel zowel voor mannen als voor vrouwen geldt dat naarmate de tijd vordert het aandeel van de mandatarissen dat bij vorige verkiezingen ook verkozen was toeneemt, is die trend voor vrouwen veel minder uitgesproken en situeert zij zich later in de tijd. Geen enkele vrouw die op het ogenblik van de enquête

⁵⁶ Wij zullen de vrouwelijke lokale mandatarissen in het vervolg van deze bijdrage dan ook als één categorie behandelen, ongeacht het mandaat dat zij bekleden om numeriek significante vaststellingen te garanderen.

een politiek mandaat uitoefende was al verkozen vóór 1970. Een aantal tendensen die de vrouwelijke participatie zouden kunnen bevorderen (openstellen van de lijsten, participatie aan het arbeidsproces,...) zijn vrij recent in de tijd te situeren, wat er toe bijdraagt dat vele vrouwelijke lokale mandatarissen tot op heden nieuwkomers zijn in de lokale politiek.

Leeftijd is daarenboven ook nog een indicator van de positie in de levenscyclus waarbinnen de lokale mandataris zich bevindt. Hierboven hebben wij al gewezen op de invloed van dit effect op de participatie in het algemeen en het zich verkiesbaar stellen in het bijzonder. Personen van middelbare leeftijd beschikken over meer tijd dan hun jongere collega's die zij kunnen vrijmaken voor een lokaal mandaat: zij zijn door de band genomen al een tijdje getrouwd, hebben kinderen die een relatief zelfstandige leeftijd bereikt hebben, wonen al een tijd (in hun eigen huis) in de gemeente en zitten vaak aan de top van hun professionele carrière. Hoewel dit laatste tevens zou kunnen wijzen op een verhoogde concentratie op niet-politieke activiteiten impliceert het ook het bereiken van een bepaald culminatiepunt waartoe hun jongere collega's nog moeten komen. Dit plaatst personen van middelbare leeftijd in de 'ideale' positie voor de uitoefening van een politiek mandaat: zij hebben al de nodige sociale status geaccumuleerd en zijn in staat die politiek te verzilveren doordat bepaalde inhinderende factoren in hun directe levensomstandigheden zijn weggevallen.

Onderstaande tabellen 4 en 5 geven twee indicatoren van de positie in de levenscyclus van de lokale mandatarissen weer, opgedeeld naar geslacht. Tabel 4 peilt naar de burgerlijke staat van de vrouwelijke lokale verkozenen enerzijds op het moment van de afname van de enquête en anderzijds op het moment dat zij zich voor het eerst verkiesbaar stelden.

Tabel 4. **Burgerlijke staat van de vrouwelijke lokale verkozen in %**

BURGERLIJKE STAAT	HUIDIG %	% 1 ^{STE} KANDIDATUUR
GEHUWD	81,60	79,10
ONGEHUWD	12,30	17,80
GESCHIEDEN	1,20	1,20
WEDUWE	4,90	1,80

Het aandeel van de gehuwden onder de vrouwelijke lokale mandatarissen is erg uitgesproken. Rond 4/5de van de vrouwelijke lokale politici voer in het huwelijksbootje op het moment van de afname van de enquête. Het verschil met het moment van de eerste kandidaatstelling bleek daarbij te verwaarlozen. Ook toen was het gros van de vrouwelijke lokale mandatarissen getrouwd. Dit kan natuurlijk ook te maken hebben met het feit dat vrouwen slechts recent een significant aandeel van de lokale mandatarissen gingen uitmaken. Het aandeel van de andere categorieën is relatief beperkt al is er doorheen de tijd wel sprake van een afname van het aandeel ongehuwden ten voordele van het aandeel van de gehuwden en de weduwen. Dit laatste wijst opnieuw naar de middelbare tot oudere gemiddelde leeftijd van de (vrouwelijke) lokale mandatarissen. Het verschil met hun mannelijke collega's in burgerlijke stand bleek trouwens niet significant⁵⁷.

Tabel vijf gaat in op een andere indicator van de levensomstandigheden van de vrouwelijke lokale mandatarissen: het aantal kinderen dat nog deel uitmaakte van het huishouden op het moment van de eerste kandidaatstelling en de afname van de enquête.

⁵⁷ Met een Cramer's V van respectievelijk 0,06 en 0,11 bij de periode van de eerste kandidaatstelling en op het moment van de afname van de enquête.

Tabel 5. **Percentage van het aantal kinderen van vrouwelijke lokale mandatarissen die deel uitmaken van het huishouden**

Aantal kinderen	Huidig %	% 1 ^{ste} kandidatuur
0	31,10	30,00
1	18,60	16,30
2	26,10	28,10
3	14,90	16,90
4	8,70	6,90
5	0,60	1,30
6	0	0,60

De tabel maakt duidelijk dat het aantal kinderen dat deel uitmaakte van het huishouden bij de vrouwelijke mandatarissen relatief laag ligt. Zowel op het moment van de eerste kandidaatstelling als op het moment van de afname van de enquête maakten in bijna 50% van de gevallen 0 of 1 kind(eren) deel uit van het huishouden van de vrouwelijke lokale mandatarissen. Dit is o.i. niet enkel een indicatie van het relatief lage geboortecijfer die de samenleving in het algemeen kenmerkt, maar ook van het moment van de levenscyclus waarin een groot deel van de vrouwelijke lokale mandatarissen zich bevindt. De meeste van hen zijn van middelbare leeftijd en krijgen de handen vrij voor andere activiteiten wanneer de meeste van hun kinderen de deur uit zijn of tenminste op een relatief zelfstandige leeftijd komen. Toch mag ook het aandeel van de vrouwelijke lokale mandatarissen met nog 2 of 3 kinderen die deel uitmaken van het huishouden niet verwaarloosd worden. Uit de beschikbare gegevens kan jammer genoeg niet worden afgeleid hoe oud deze kinderen zijn en in welke mate zij een 'last' vormen voor het opnemen van een lokaal politiek mandaat. Opnieuw bleken er geen significante verschillen naar het geslacht van de mandatarissen waarneembaar⁵⁸.

Een andere belangrijke vraag heeft te maken met het opleidingsniveau van de lokale mandatarissen. Hierboven hebben wij al herhaaldelijk gewezen op de sleutelrol die educatie vervult in de formatie van politiek kapitaal en het vormgeven van politieke motivatie: door opleiding verwerft men de nodige communicatieve en organisatorische vaardigheden, door opleiding verkrijgt men toegang tot bepaalde beroepsposities die niet alleen vanuit de daaraan verbonden statuspositie dienstbaar zijn voor een politiek engagement maar die ook ervaringen en de opbouw van sociale netwerken met een politieke functie kunnen toelaten. Door opleiding verkrijgt men veelal ook meer inzicht in het politieke gebeuren, wordt de politieke interesse aangescherpt en verwerft men abstracte redeneercapaciteiten die bepaalde politieke problemen in een bredere context kunnen situeren. De met opleiding verbonden kenmerken bleken trouwens ook van belang als selectiecriteria die door de gatekeepers in het politieke systeem werden gehanteerd in hun zoektocht naar geschikte kandidaten voor een politiek mandaat. Hieronder trachten wij dan ook, in tabel 6, een beeld te geven van de distributie van deze zo cruciale variabele onder de lokale mandatarissen opgedeeld naar geslacht. Het aandeel binnen elke categorie heeft hier betrekking op het hoogste diploma dat de lokale mandatarissen bezaten op het moment van de afname van de enquête.

⁵⁸ Met Cramer's V = 0,06 en 0,10 respectievelijk op het moment van de eerste kandidaatstelling en bij afname van de enquête.

Tabel 6. **Huidig percentage lokale verkozenen met onderstaand opleidingsniveau als hoogste bekomen diploma naar geslacht**

	Geslacht		
Hoogste bekomen diploma	Man	Vrouw	Totaal
Lager onderwijs	4,90	2,50	4,40
Lager secundair onderwijs	13,10	8,60	12,20
Hoger secundair onderwijs	25,90	32,10	27,20
Hoger onderwijs korte type	23,60	39,50	26,80
Hoger onderwijs lange type	6,50	3,70	5,90
Universitair onderwijs	25,90	13,60	23,40

Bij een blik op de tabel valt onmiddellijk het relatief hoge opleidingsniveau op van de lokale verkozenen. Meer dan 55% van de lokale mandatarissen heeft een opleiding in het hoger onderwijs genoten. Daarbij is niet alleen het hoger onderwijs van het korte type van belang, dat goed is voor een aandeel van 1/4de onder de lokale verkozenen. Ook het aandeel van de lokale verkozen met een universitaire opleiding is van dezelfde grootteorde. In vergelijking met de globale Vlaamse bevolking blijken de lokale verkozenen veel beter opgeleid⁵⁹. Gewag maken van een 'intellocratie' lijkt dan ook niet zover benevens de empirische werkelijkheid.

Toch blijkt uit het lezen van de tabel ook een duidelijk verschil tussen de beide geslachten wat het opleidingsniveau betreft. Hoewel een meerderheid van zowel mannelijke als vrouwelijke lokale mandatarissen een opleiding in het hoger onderwijs genoten heeft, blijkt de verdeling daarbinnen toch wat verschillend al naar gelang het geslacht van de lokale mandatarissen⁶⁰. Vrouwen blijken veeleer een opleiding in het hoger onderwijs van het korte type te hebben gevolgd dan hun mannelijke collega's. Ook het aandeel van de vrouwelijke verkozenen met een diploma van het hoger secundair onderwijs als het hoogste bekomen is wat groter dan bij de mannelijke verkozenen. Vrouwelijke mandatarissen zijn dan weer ondervertegenwoordigd wat betreft de universitaire opleidingen. Hoewel ze in deze categorie globaal genomen hoger scoren dan hun niet-verkozenen seksegenoten, repliceren ze daarmee het patroon van een structurele vertekening naar geslacht van de factor opleiding. Zonder afbreuk te willen doen aan de waarde van het hoger onderwijs van het korte type blijken vrouwen dus wat minder hoog opgeleid dan hun mannelijke collega's. Wanneer ze verder studeren in het hoger onderwijs kiezen ze veeleer voor de 'praktijkgerichte' opleidingen die door de band genomen in dat hoger onderwijs van het korte type worden aangeboden. Daardoor komen ze – wat abstracte redeneervermogens en theoretische achtergrond betreft – iets minder goed voor de dag dan hun mannelijke collega's. Dezelfde vaststellingen – zowel binnen als tussen de geslachten – konden worden gemaakt voor de periode van de eerste kandidaatstelling.

Deze vertekening in opleidingsniveau (althans in haar distributie binnen het hoger onderwijs) naar geslacht doet ook verschillen in de beroepspositie tussen de mannelijke en de vrouwelijke mandatarissen vermoeden. Tabel 7 gaat het aandeel van de verschillende beroepscategorieën na van de lokale verkozenen op het moment van de afname van de enquête onderverdeeld naar geslacht.

⁵⁹ In 1995 was ter vergelijking 30,70% van de Vlaamse bevolking niet geschoold of had enkel lager onderwijs genoten, iets meer dan de helft (51,73%) had secundair onderwijs genoten. De resterende 17,57% had hoger onderwijs genoten, met een minderheid van 5,36% universitair. Zie: (Anon.), Vlaamse Regionale Indicatoren 1996. Administratie Planning en Statistiek. Departement Algemene Zaken en Financiën. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1997, p. 212.

⁶⁰ Cramer's V bedraagt 0,19.

Tabel 7. **Huidig percentueel aandeel van de verschillende beroepscategorieën onder de lokale verkozenen naar geslacht**

	Geslacht		
	Man	Vrouw	Totaal
BEROEPSCATEGORIE			
Arbeider	5,30	1,90	4,60
Bediende – overheid	12,90	11,10	12,50
Bediende – privé	12,40	21,00	14,20
Gepensioneerde	13,90	9,90	13,10
Huisvrouw – man	0,20	22,20	4,70
Kaderlid – overheid	4,90	1,90	4,30
Kaderlid – privé	8,10	3,70	7,20
Leerkracht	9,10	9,30	9,10
Student	0,30	0,60	0,40
Vrij beroep	9,70	4,90	8,70
Werkzoekende	0,60	2,50	1,00
Zelfstandige	11,80	6,80	10,80
Landbouwer	6,20	1,90	5,30
Andere	4,50	2,50	4,10

De lokale mandatarissen blijken niet zo eenvoudig onder één beroepsnoemer te vangen. Toch zijn bepaalde categorieën van beroepen beter vertegenwoordigd dan andere. Zo blijkt het aandeel van de bedienden in de overheid en de privé relatief groot. De gepensioneerden, leerkrachten, zelfstandigen en vrije beroepen nemen ook een groot deel van de lokale mandatarissen voor hun rekening. De 'brokerage explanation', waarbij beroepen met bepaalde kenmerken zoals flexibiliteit in tijd, de mogelijkheid tot het ontwikkelen van communicatieve, organisatorische en sociale vaardigheden en beroepen die toegang geven tot sociale netwerken oververtegenwoordigd zijn onder de politieke mandatarissen, lijkt ook voor de Vlaamse lokale verkozenen op te gaan.

Toch is er in deze beroepsverdeling ook sprake van een structureel verschil al naar gelang het geslacht van de lokale verkozenen⁶¹. Vrouwelijke lokale verkozenen zijn meer dan hun mannelijke collega's bedienden in de privé-sector. Nog meer uitgesproken is het aandeel van de huisvrouwen onder de vrouwelijke lokale mandatarissen. Ruim 1/5de van de vrouwelijke verkozenen valt onder deze noemer. Ook zijn vrouwelijke lokale mandatarissen minder vaak kaderlid dan hun mannelijke collega's of oefenen ze een vrij beroep of dat van zelfstandige uit. De verschillen in opleidingsniveau kunnen hier dus indirect worden teruggevonden.

Doorheen de tijd is er wel sprake van een verschil in de beroepspositie. In vergelijking met de periode van de eerste kandidaatstelling is het aantal bedienden in de privé, het aantal landbouwers en leerkrachten en het aantal arbeiders afgenomen op het moment van de afname van de enquête ten voordele van het aantal huisvrouwen en gepensioneerden. Met enige voorzichtigheid kan dus een patroon worden onderscheiden waarbij lokale vrouwelijke verkozenen met hun diploma van hoger secundair of hoger onderwijs van het korte type aan de slag gaan als bediende voor een bepaalde periode. Na verloop van tijd gaat een deel van hen echter met pensioen of verkiezen zij de zorg voor het huishouden op zich te nemen. Een vrij karakteristiek samenlevingspatroon lijkt zich ook in de politieke rekrutering en de loopbaanontwikkeling van de lokale vrouwelijke mandatarissen door te zetten. Opvallend is ook, zoals uit bijlage 3 blijkt, dat vrouwelijke lokale verkozenen minder geneigd zijn dan hun mannelijke collega's om een antwoord te geven op vragen naar hun netto-gezinsinkomen op het moment van de afname van de enquête.

⁶¹ Met een Cramer's V van 0,46 vrij sterk significant.

Interessant is het ook even stil te staan bij de religieuze en filosofische overtuiging van de vrouwelijke lokale mandatarissen. Tabel 8 geeft het percentueel aandeel weer van de lokale verkozenen dat zegt te behoren tot een bepaalde religieuze of filosofische overtuiging opgedeeld naar geslacht.

Tabel 8. Huidig percentueel aandeel van de lokale verkozen in onderstaande categorieën van religie of filosofische overtuiging naar geslacht

	Geslacht	
RELIGIE / OVERTUIGING	Man	Vrouw
Atheïst	4,30	1,90
Vrijzinning / humanist	20,90	18,60
Katholiek	67,70	74,50
Protestant	0,30	0
Andere	1,60	2,50
Geen	5,20	2,50

Opvallend is het grote aandeel van de lokale mandatarissen dat zich als 'katholiek' kenmerkt. Dit percentage is bij de vrouwelijke lokale verkozenen des te uitgesprokener. Minder dan hun mannelijke collega's kenmerken zij zichzelf als 'atheïst, vrijzinnig' of het hebben van 'geen' religieuze voorkeur of overtuiging. Eén en ander heeft wellicht te maken met de sterke lokale inplanting van de toenmalige CVP in Vlaanderen en meer algemeen met het overwicht van het katholicisme als dominante religieuze overtuiging. We gaan verder nog wat dieper in op de politieke voorkeur van de lokale verkozenen.

De mate waarin de religieuze overtuiging wordt beleefd, verschilt ook al naar gelang het geslacht, zo maakt bijlage 4 duidelijk. Deze lijkt zich vooral te situeren in de antwoordcategorieën met de minste en de meeste religieuze verbondenheid. Bij de mannelijke verkozenen is het aandeel van de respondenten dat te kennen geeft nooit of enkel bij speciale gelegenheden deel te nemen aan het kerkelijk leven groter dan bij de vrouwelijke verkozenen. Deze laatsten zijn dan weer beter vertegenwoordigd in de sterk kerkelijke categorieën die elke maand of elke week aan religieuze plechtigheden deelnemen. Een deel van de geslachtsverschillen kunnen echter verklaard worden door het al dan niet verbonden zijn met de CVP. Bovendien lijkt de hoge mate van kerkelijkheid niet enkel op louter religieuze motieven gestoeld. Aangezien het katholieke geloof tot op heden in Vlaanderen in sterke mate verweven is met het sociale leven (huwelijken, begrafenissen, parochiecentra,...) lijkt de participatie eraan ook een indicator van de opbouw en het onderhoud van de eigen sociale netwerken van de lokale mandatarissen. Doorheen de tijd is er echter sprake van een zekere secularisering. De antwoordcategorieën die een mindere mate van kerkelijkheid aangeven (1 tot en met 3) beslaan een groter aandeel op het moment van de afname van de enquête dan op het moment van de eerste kandidaatstelling van de lokale mandatarissen.

De factor residentie speelt ook een belangrijke rol in de mate waarin men geïntegreerd is in het sociale weefsel van een gemeente. Zo speelt bijvoorbeeld mee of men in een bepaalde gemeente geboren is of niet, hoe lang men er al woont, of men er een eigen huis heeft,... Een andere indicator van residentiële verbondenheid is de mate waarin men letterlijk en figuurlijk deel uitmaakt van het centrum van een gemeente. Tabel 9 geeft daarbij het percentueel aandeel weer van de vrouwelijke lokale mandatarissen naar woonplaats zowel op het moment van de afname van de enquête als op het moment van hun eerste kandidaatstelling.

**TABEL 9. PERCENTUEEL AANDEEL VAN DE VROUWELIJKE LOKALE
MANDATARISSEN NAAR WOONPLAATS**

	Huidige woonplaats	Woonplaats 1ste kandidatuur
WOONPLAATS		
Centrum	61,90	61,70
Deelgemeente	38,10	38,30

Ruim 60% van de vrouwelijke lokale mandatarissen woont in het centrum van de gemeente waarin zij hun lokaal mandaat uitoefenen. Hierbij blijkt er vrijwel geen verschil te zijn tussen het moment van de afname van de enquête en het moment waarop vrouwen zich voor het eerst kandidaat stelden. Bovendien tekende hetzelfde patroon zich af voor hun mannelijke collega's. Jammer genoeg kon uit het beschikbare cijfermateriaal niet worden opgemaakt in welke mate deze oververtegenwoordiging van bewoning in het centrum van de gemeente het gevolg is van demografische patronen (centra hebben een meer verstedelijkt karakter met een hogere bevolkingsdichtheid) dan wel van socio-politieke factoren (centrumbewoners zijn nauwer verbonden met het sociale weefsel van hun gemeente).

3.3. Het contactprofiel van vrouwelijke lokale mandatarissen: van politieke voorkeur tot activisme

Hierboven hebben wij getracht het sociale profiel van de vrouwelijke lokale verkozenen aan te geven op grond van factoren als leeftijd, burgerlijke stand, kinderlast, opleiding, beroep, religie en kerkelijkheid, inkomen,...Dit zal ons toelaten in het besluit een profiel van de 'typische' vrouwelijke mandataris te schetsen.

Hieronder gaan we wat dieper in op onze tweede onderzoeksvraag waarin we het contactprofiel van de lokale vrouwelijke mandatarissen trachten te bepalen. We doen dit enerzijds door rechtstreeks te gaan peilen naar de perceptie omtrent hun politieke rekrutering bij de mandatarissen zelf en anderzijds door onrechtstreeks hun 'geschiedenis van activisme' bloot te leggen. We gaan hierbij factoren na die de politieke voorkeur reveleren evenals de activiteiten van lokale mandatarissen vóór zij actief werden in lokale politiek. Onderstaande vragen en gegevens hebben dan ook betrekking op de periode net vóór de lokale politici hun engagement formaliseerden door zich voor de eerste maal kandidaat te stellen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Meestal beperken wij ons tot een onderzoek van de vrouwelijke lokale mandatarissen aangezien zij het hoofdvoorwerp uitmaken van deze bijdrage.

Een eerste vraag die we kunnen stellen, peilt naar de perceptie van de lokale mandatarissen wat betreft hun in contact komen met de lokale politiek. Tabel 10 geeft het aandeel weer van de verschillende antwoorden op de vraag: 'Op welke wijze bent u in contact gekomen met de lokale politiek?'. De gegevens zijn daarbij opgedeeld naar geslacht.

Tabel 10. **Percentage van de lokale verkozenen dat via onderstaande kanalen in contact kwam met de lokale politiek naar geslacht¹**

	Geslacht		
KANAAL	Man	Vrouw	Totaal
Op eigen initiatief	8,10	4,30	7,30
Gevraagd	22,50	22,80	22,60
Gevraagd o.w.v. kwaliteit(en)	1,00	1,20	1,00
Gevraagd o.w.v. eigen populariteit	5,70	3,70	5,30
Gevraagd o.w.v. populariteit familielid/leden	1,90	3,70	2,30
Gevraagd o.w.v. intrinsieke kenmerken (sekse, woonplaats)	2,10	14,80	4,70
Gesocialiseerd in familie / gezin	7,90	4,90	7,30
Gesocialiseerd in vrienden- en / of kennissenkring	1,30	1,20	1,30
Uit interesse, idealisme, overtuiging	7,90	4,90	7,30
Via familie / gezin	7,00	14,20	8,50
Via vrienden / kennissen	6,30	3,10	5,70
Via collega's	0,80	1,90	1,00
Via burelen	0,50	0,60	0,50
Via andere politicus	2,70	2,50	2,70
Via verenigingsleven	6,20	5,60	6,10
Via niet-zuilgebonden verenigingen	1,00	0	0,80
Via niet-zuilgebonden jeugdverenigingen	0,50	0	0,40
Via zuilgebonden verenigingen	2,20	2,50	2,30
Via zuilgebonden jeugdverenigingen	2,10	0	1,60
Via adviesraden	0,50	1,90	0,80
Via partij	4,00	3,10	3,80
Via vakbond	2,70	1,20	2,40
Via mutualiteit	1,10	0	0,90
Via toevallige omstandigheden	1,40	0	1,10
Andere	2,70	1,90	2,50

Iets meer dan 7% van de lokale mandatarissen geeft te kennen op eigen initiatief in contact gekomen te zijn met de lokale politiek. Daartegenover blijkt een groot deel onder hen, ruim 35%, om één of andere reden gevraagd te zijn om actief te worden in de lokale politiek, o.w.v. de eigen kwaliteiten of populariteit of o.w.v. een aantal kenmerken. Bijna 25% halen dan weer (socialisatie door) familie, vrienden, kennissen, collega's of burelen aan als voornaamste factor voor het in contact komen met de lokale politiek. De eigen interesse, idealisme of overtuiging is goed voor iets meer dan 7% van de gevallen. Andere politici nemen bijna 3% voor hun rekening. Ruim 18% geeft te kennen via het verenigingsleven in ruime zin in contact te zijn gekomen met de lokale politiek².

Een blik op de tabel toont echter duidelijke geslachtsverschillen in het contactprofiel aan³. Vrouwen komen minder vaak dan hun mannelijke collega's op eigen initiatief in contact met de lokale politiek. Zij worden daarentegen in meer dan 46% van de gevallen op één of andere manier gevraagd om actief te worden in het lokale politieke leven. Vooral o.w.v. hun intrinsieke kenmerken bleken zij meer gevraagd dan hun mannelijke collega's. De actieve zoektocht naar partijen om te voldoen aan de wettelijke voorwaarden van evenwichtige geslachtsverdeling op de lijsten en de wens een antwoord

¹ Deze gegevens werden verzameld aan de hand van een open vraag. De antwoordcategorieën werden later opgesteld op basis van de verschillende antwoorden.

² Uiteraard moeten deze cijfers met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Het betreft hier in de eerste plaats de perceptie en de interpretatie van de lokale verkozenen zelf. Dit impliceert dat bepaalde motieven gerationaliseerd werden of andere wellicht overbenadrukt of juist over het hoofd gezien werden. Bovendien is het mogelijk dat verschillende kanalen tegelijkertijd of een vrijwel even belangrijke invloed hebben uitgeoefend op het in contact komen met de lokale politiek.

³ Cramer's V bedroeg dan ook 0,32.

te bieden op de gepercipieerde veranderingen in de samenleving waarbij aan vrouwen een gelijkwaardige rol wordt toegeschreven lijken hieraan ten grondslag te liggen. Vrouwen bleken even sterk als mannen gesocialiseerd of beïnvloed te worden door hun naaste sociale netwerken, al leek de invloed van familie en gezin meer uitgesproken dan bij de mannelijke lokale verkozenen. Vrouwelijke lokale mandatarissen bleken ook minder vaak door het verenigingsleven in ruime zin in aanraking te zijn gekomen dan hun mannelijke tegenhangers in de gemeenteraad. Het eigen idealisme en de eigen overtuiging of interesse bleken bij de vrouwelijke mandatarissen van minder groot belang dan bij hun mannelijke collega's. Opvallend is dus het grote aandeel van de lokale vrouwelijke mandatarissen dat gevraagd werd zich kandidaat te stellen. Dit hoeft echter niet te betekenen dat de politieke rekrutering van vrouwen zich beperkt tot het obligate rondje excuus-truusen van de gatekeepers in het politieke systeem om aan de wettelijke voorwaarden te beantwoorden. Dat de betrokken mandatarissen inderdaad hebben toegehapt, verkozen werden en daarnaast ook nog andere factoren als belangrijk zagen voor het in contact komen met de lokale politiek geeft al de aanwezigheid van een zeker politiek engagement en het beschikken over het nodige potentieel aan politiek kapitaal aan. Het gevraagd worden om zich kandidaat te stellen lijkt een groot deel van de potentiële vrouwelijke lokale mandatarissen uiteindelijk over de drempel van de kandidatuur te trekken.

Dat de vrouwelijke lokale mandatarissen meer zijn dan in wezen a-politieke lijstvullers blijkt uit het peilen naar hun politieke voorkeur. Van de ondervraagde vrouwelijke lokale mandatarissen bleek 83,20% in de periode vóór hun eerste kandidaatstelling een uitgesproken politieke voorkeur te hebben, een percentage dat vrijwel gelijk is aan dat van hun mannelijke collega's. Uiteraard dienen wij ook een blik te werpen op de aard van de politieke voorkeur van deze mandatarissen. Tabel 11 geeft het aandeel weer van elke politieke voorkeur onder de lokale mandatarissen opgedeeld naar geslacht.

Tabel 11. Percentage van de lokale verkozenen met onderstaande politieke voorkeur in de periode voor men voor het eerst op een politieke lijst stond naar geslacht

Politieke voorkeur	Geslacht	
	Man	Vrouw
Christen-democratisch	38,10	40,40
Liberaal	16,30	13,00
Socialistisch	15,30	16,80
'Democratisch' vlaams-nationaal	8,40	4,30
Extreem-links	0,80	0
Extreem-rechts	1,10	2,50
Ecologisch	2,40	5,60
Andere	0,60	0,60
Geen politieke voorkeur	16,90	16,80

Zowel bij de mannelijke als bij de vrouwelijke lokale mandatarissen bleek de christen-democratie het grootste aandeel van de politieke voorkeur voor haar rekening te nemen. Zij werd daarbij gevolgd door de categorie 'geen politieke voorkeur'. De liberalen en de socialisten volgden daarna waarbij de eerste de tweede in voorkeur was bij de mannen en de derde bij de vrouwen. Voor de tweede gold het omgekeerde patroon wat betreft de verdeling naar geslacht. Vrouwen waren daarenboven iets minder vertegenwoordigd bij de democratisch vlaams-nationale politieke voorkeur maar iets meer bij extreem-rechts en de ecologische politieke voorkeur. De relatief sterke participatie van vrouwen bij Agalev is hieraan niet vreemd. Er bleken dus geslachtsverschillen te bestaan in politieke voorkeur al waren deze niet zo uitgesproken groot⁴.

⁴ Cramer's V bedroeg 0,16.

Gemiddeld situeerden vrouwen zich op de links-rechtsschaal tussen 0 en 10 mooi in het midden met een score van 5,02. Zoals bijlage 5 aantoont, varieerde de gemiddelde score op de links-rechtsschaal vrij sterk overeenstemmend het klassieke partijprofiel: vrouwen met een christen-democratische, democratisch vlaams-nationale, liberale en extreem-rechtse voorkeur varieerden in stijgende grootteorde van 5 naar 10, vrouwen met een socialistische en ecologische politieke voorkeur deden hetzelfde tussen 0 en 5. Vrouwen zonder politieke voorkeur situeerden zich iets ter rechterzijde van het centrum met een gemiddelde score van 5,42. Deze patronen kwamen goed overeen met die voor de mannelijke lokale mandatarissen.

Hierboven hebben wij ook gewezen op het belang van een 'geschiedenis van activisme' voor de verschillende componenten van het proces van politieke rekrutering. Zo verwijst bijna 20% van de vrouwelijke lokale mandatarissen naar het verenigingsleven in brede zin als de primaire factor voor het in contact komen met de lokale politiek. Activisme in het verenigingsleven is niet enkel belangrijk in rechtstreekse zin. Het draagt ook bij tot de vorming van politiek kapitaal doordat men er vaardigheden en sociale netwerken kan opbouwen die dienstbaar kunnen zijn in het politieke leven. Daarenboven kan het bekleden van een bestuursfunctie erbinnen ook de ambitie reveleren via het eigen beleid vorm te geven aan bepaalde probleemoplossingen. Activisme in het verenigingsleven speelt ook een rol in de vraagzijde van politieke rekrutering.

Tabel 12 geeft een overzicht van het activisme van de vrouwelijke lokale mandatarissen. Achtereenvolgens worden, al naar gelang het kanaal of orgaan van activiteit het lidmaatschap, het activisme en het eventueel uitoefenen van een functie binnen de verenigingen weergegeven. Bij het bespreken van deze cijfers gaan we wat dieper in op de aard van deze verenigingen. De cijfergegevens slaan daarbij op het moment dat men voor het eerst in contact kwam met de lokale politiek door zich kandidaat te stellen voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Tabel 12. Overzicht van het activisme van de vrouwelijke lokale mandatarissen. Percentage van de vrouwelijke verkozenen dat lid was, actief was of een functie uitoefende in één van de volgende organen in de periode voor zij het eerst op een politieke lijst voorkwamen

	Aard activisme		
AARD VAN HET ORGAAN	Lid	Actief	Functie
Politieke partij	55,80	38,00	24,50
Jongerenafdeling van een partij	24,50		9,20
Vakbond	47,20	13,50	10,40
Mutualiteit	99,40	12,30	8,60
Adviesorgaan	25,20		19,00
Ideologisch georiënteerde vereniging	72,40		45,40
Niet-ideologisch georiënteerde vereniging	49,10		26,40

Ruim 55% van de verkozen vrouwelijke lokale mandatarissen was lid van een politieke partij op het moment dat zij zich voor het eerst verkiesbaar stelden. Deze cijfers bevestigen de partijpolitieke aard van de gemeenteraadsverkiezingen die sinds de fusies van 1976 een meer nationale aanblik hebben gekregen. Of de niet-leden onafhankelijke vrouwelijke kandidaten waren die participeerden aan partijlijsten dan wel figureerden op lokale lijsten is jammer genoeg niet op te maken uit de gegevens. Slechts 2,50% was ooit lid van een andere politieke partij dan degene waarvoor men verkozen werd. Bijna 40% van de vrouwelijke mandatarissen was ook actief binnen de partij en bijna 25% oefende er een functie in uit. Dat was in 1/3de van de gevallen die van medewerker. Deze functie werd vrijwel altijd uitgeoefend op het lokale vlak. De CVP werd gevolgd door de SP en de PVV-VLD, met een aandeel van respectievelijk 27,60%, 12,30% en 9,80% van

de vrouwelijke mandatarissen in hun rangen. Nog geen 2% van de vrouwelijke lokale verkozenen had ooit een politiek mandaat bekleed vóór zij voor het eerst op de lijst figureerden. Wanneer ze dit al deden, was dat als OCMW-raadslid.

Bijna 25% van de vrouwelijke lokale mandatarissen was lid van een jongerenafdeling van een politieke partij. Bijna 10% bekleedde er een bestuursfunctie in. Dat was dan meestal deze van voorzitter of medewerker van een lokale afdeling van de jongerenafdeling van een politieke partij.

Iets meer dan 47% van de vrouwelijke lokale mandatarissen was lid van een vakbond. Het ACV was daarbij goed voor 27% van de vakbondsleden, het ABVV voor 14,10%. Een kleiner percentage van de vrouwelijke mandatarissen was ook actief binnen de vakbond of oefende er een functie in uit met respectievelijk 13,50% en 10,40%. Als vrouwelijke verkozenen al een functie binnen de vakbond uitoefenden was dit meestal die van lid van de raad van bestuur of syndicaal vertegenwoordiger. Dat gebeurde vrijwel altijd binnen de beroepscentrale van een vakbond. Vrouwelijke lokale verkozenen die ook bestuursfuncties in de vakbond bekleden leken dus vooral tot het middenkader te behoren dat opereerde in het concrete werkveld.

Uiteraard ligt het lidmaatschap onder vrouwelijke mandatarissen van mutualiteiten op bijna 100% o.w.v. het verplichte karakter ervan. Bijna 63% van de vrouwelijke mandatarissen is lid van de Christelijke Mutualiteiten, de Socialistische Mutualiteiten volgen op de tweede plaats met 17,20% van de vrouwelijke verkozenen als lid. Iets meer dan 12% was actief binnen de mutualiteiten en bijna 9% oefende er een functie in uit. Dat was dan in de grote meerderheid van de gevallen die van voorzitter, secretaris of medewerker op lokaal niveau.

Iets meer dan 25% van de vrouwelijke lokale mandatarissen was lid van een adviesorgaan, bijna 20% oefende er een functie in uit.

Het lidmaatschap van de ideologisch georiënteerde verenigingen lag hoog met 72,40% van de vrouwelijke lokale mandatarissen die er deel van uitmaakten. Hoewel deze categorie een variëteit aan verenigingen beslaat, springen enkele categorieën er toch uit. Zo was 21% van de vrouwelijke lokale mandatarissen lid van een werknemersorganisatie voor vrouwen, 14,30% lid van een boerenorganisatie voor vrouwen (vb. KVLV), 12,60% lid van een jeugdvereniging, 11,80% lid van een cultuurvereniging (Davidsfonds, Willemsfonds,...) en 10,90% lid van een vrouwenvereniging. Bijna 75% van de ideologische verenigingen was van katholieke signatuur. Socialistische en liberale verenigingen waren samen goed voor bijna 15% van de ideologisch georiënteerde verenigingen. Opvallend was ook dat ruim 45% van de onderzochte vrouwelijke lokale mandatarissen een bestuursfunctie uitoefende in ten minste één vereniging. Nog eens 39,30% en 21,50% van de vrouwelijke verkozenen was respectievelijk lid van een tweede en derde ideologisch georiënteerde vereniging.

Ook het lidmaatschap van niet-ideologisch georiënteerde verenigingen bleek goed verspreid. Bijna de helft (49,10%) van de lokale vrouwelijke mandatarissen bleek lid van een dergelijke vereniging. De sportverenigingen bleken daarbij, met 17,20% van de vrouwelijke mandatarissen als lid, het populairst. Zij werden gevolgd door de hobby- of vrije tijdsverenigingen (toneel, filatelie,...) en de zangkoren en muziekverenigingen. Zo'n 26% van de vrouwelijke lokale mandatarissen oefende ook een bestuursfunctie uit in deze verenigingen. Een tweede niet-ideologisch georiënteerde vereniging wist nog eens 21,50% van de vrouwelijke mandatarissen te bekoren. Een derde nog 6,10%.

De geschiedenis van activisme lijkt dus wel degelijk op te gaan voor de vrouwelijke lokale mandatarissen met uitschieters naar (niet-)ideologisch georiënteerde verenigingen, politieke partijen en vakbonden. Opvallend is het relatief groot aandeel van de vrouwelijke lokale mandatarissen dat ook een functie uitoefende in de vereniging waarbinnen ze actief waren.

3.4. De familie als begunstigende omgeving: politiek profiel van de vader en de moeder van de vrouwelijke lokale verkozenen

Hierboven hebben wij gewezen op het belang van de familie voor de vorming van aspirant-politici aan de aanbods zijde van het proces van politieke rekrutering. De familie

oefent daarbij een dubbele rol uit: enerzijds bepaalt zij tot op zekere hoogte de achtergrondkenmerken van de lokale mandatarissen, anderzijds vervult zij de rol van primaire socialisator die een al dan niet faciliterende omgeving schept voor het tot stand komen van politiek engagement of interesse. Bovendien brachten de gegevens in tabel 10 aan het licht dat bij de vrouwelijke lokale mandatarissen de invloed van familie en gezin op het in contact komen met de lokale politiek als vrij groot werd gezien.

Hieronder onderzoeken wij dan ook de (gepercipieerde) invloed die twee belangrijke constituerende componenten van de familie van de vrouwelijke lokale mandatarissen, hun vader en hun moeder, hebben gehad.

Een eerste vraag peilt naar de invloed van de vader van de lokale mandatarissen. Enerzijds kunnen wij zijn invloed proberen in te schatten door aan de lokale verkozenen zelf te vragen of en op welke manier zij de invloed van hun vader percipieerden. Tabel 13 peilt naar de zelfbeschreven invloed van de vader van de lokale mandatarissen op het in contact komen met de lokale politiek. De resultaten worden opgedeeld naar geslacht.

Tabel 13. Invloed van de vader van de lokale verkozenen op het in contact komen met de lokale politiek in % naar geslacht

	Geslacht		
	Man	Vrouw	Totaal
WAS VADER VAN INVLOED?	40,10	42,30	40,60
Welke was zijn invloed? ⁵			
- vader was lid van een partij	3,20	5,90	3,80
- vader was actief partijlid	12,40	16,20	13,20
- vader bekleedde een politiek mandaat	34,30	23,50	32,00
- via vriend(en) en / of kennis(sen) van vader	4,40	4,40	4,40
- via sociaal engagement van vader	11,20	16,20	12,20
- via waardenbeïnvloeding door vader	19,90	22,10	20,40
- via stimulans door vader	4,00	2,90	3,80
- contestatiedrang	1,20	0	0,9
- via het verenigingsleven van vader	6,00	7,40	6,30
- andere	3,60	1,50	3,10

Dat vader in het gezin van invloed was op het in contact komen met de lokale politiek blijkt voor ruim 40% van de lokale mandatarissen op te gaan. De vrouwelijke lokale mandatarissen scoren met 42,30% nog iets hoger dan hun mannelijke collega's.

Wanneer we dan de concrete invloed van vader nagaan blijken er toch enkele geslachtsverschillen te bestaan⁶. Niet alleen is de effectieve invloed van de vader van de vrouwelijke lokale mandatarissen iets groter, ook wordt zijn (actief) partijlidmaatschap meer als een invloedsfactor aangegeven dan bij hun mannelijke collega's. Het bekleden van een politiek mandaat wordt dan weer meer door de mannelijke lokale verkozen als van belang gezien voor het in contact komen met de lokale politiek. Het sociaal engagement en de waardenbeïnvloeding door vader worden als belangrijker gepercipieerd door de vrouwelijke lokale mandatarissen voor het in contact komen met de lokale politiek evenals het verenigingsleven van vader. Het lijkt er dus op dat mannelijke lokale mandatarissen eerder verwijzen naar de 'harde' invloed van een politiek mandaat voor hun eigen in contact komen met de lokale politiek. Dit is niet louter het gevolg van een verschil tussen de geslachten in de mate waarin de vader van vrouwelijke of mannelijke lokale verkozenen een politiek mandaat uitoefende. Beide verschillen immers slechts 1%-punt in het voordeel van de mannelijke lokale

⁵ De percentages in de kolommen van de antwoordcategorieën zijn berekend op basis van de individuen die een positief antwoord gaven op de vraag of de vader inderdaad van invloed was.

⁶ Al moeten deze, met Cramer's V = 0,15, niet te zeer overdreven worden.

mandatarissen⁷. Het gaat hier dus om een verschil in perceptie. Vrouwen verwijzen daarentegen eerder naar relatief onrechtstreekse factoren gaande van het (actieve) partijlidmaatschap van hun vader tot waardenbeïnvloeding en sociaal engagement.

Juist 2/3de van de vrouwelijke lokale verkozenen had een vader die in politiek geïnteresseerd was. Zo'n 67,50% van de vaders van de vrouwelijke lokale verkozenen had een uitgesproken politieke voorkeur. Deze was in bijna 60% van de gevallen christen-democratisch en in mindere mate liberaal of socialistisch (bijna 13% en iets meer dan 18%). De vaders van de lokale mandatarissen scoorden iets ter rechterzijde op de links-rechtsschaal, met een gemiddelde score van 5,12. Waar zowel vader als dochter een uitgesproken politieke voorkeur hadden, kwam deze opvallend sterk overeen, met Cramer's V = 0,81. Deze overlapping was vrijwel altijd christen-democratisch van aard. De score op de links-rechtsschaal tussen vader en dochter correleerde relatief sterk met Pearson's r = 0,63.

Naast die gepercipieerde invloed, de verschillende kanalen ervan en het politieke voorkeursprofiel van de vaders van de vrouwelijke lokale mandatarissen blijven we hier even stil staan bij hun geschiedenis van activisme. Deze wordt, zoals uit tabel 13 blijkt, globaal in 29,50% van de gevallen aangeduid als van invloed voor het in contact komen met de lokale politiek. Die invloed van het verenigingsleven kan ook onrechtstreeks zijn: door de participatie van vader kunnen waarden worden overgedragen op de dochterpolitica of kunnen sociale netwerken worden gevormd waardoor de potentiële politica in een bepaalde richting wordt gestuwd of ervaringen opdoet die dienstbaar zijn voor het politieke leven. Tabel 14 schetst het profiel van activisme van de vaders van de vrouwelijke lokale mandatarissen door na te gaan welk percentueel deel van die vaders respectievelijk lid, actief of bestuurder was van de verschillende opgesomde organisaties of verenigingen.

TABEL 14. PROFIEL VAN HET ACTIVISME VAN DE VADER VAN VROUWELIJKE LOKALE MANDATARISSEN IN %

	Aard activisme		
AARD VAN HET ORGAAN	Lid	Actief	Functie
Politieke partij	38,70	17,80	10,40
Vakbond	43,60	14,70	11,00
Mutualiteit	98,20	3,10	1,80
Adviesorgaan	5,50		3,10
Ideologisch georiënteerde vereniging	47,90		15,30
Niet-ideologisch georiënteerde vereniging	47,90		22,70

Bijna 40% van de vaders van de vrouwelijke lokale mandatarissen was lid van een politieke partij. Net geen 21% van deze vaders was lid van de CVP. De PVV-VLD en de (B)SP eindigden op een gedeelde tweede plaats met telkens 7,40% van de vrouwelijke verkozenen wiens vader lid was van deze partijen. Vader was ook relatief actief in de partij en oefende er in een minderheid van de gevallen een functie in uit. Iets meer dan 40% van de vaders van de vrouwelijke lokale verkozenen was lid van een vakbond. Het profiel van het activisme en het uitoefenen van een functie benaderden sterk dat van het partijwezen. De band met de mutualiteiten leek voor de meeste vaders beperkt tot één van passief lidmaatschap. Ook adviesorganen bleken weinig in trek bij de vaders van de lokale vrouwelijke mandatarissen, al kan de recente aard van dit soort organen dat waarschijnlijk voor een groot stuk verklaren. Bijna de helft van de vaders van de lokale vrouwelijke mandatarissen was lid van een ideologisch georiënteerde vereniging. Best vertegenwoordigd waren hier de cultuurverenigingen en de algemene boeren- en

⁷ Met respectievelijk 14,50% en 13,50% van de vaders van mannelijke en vrouwelijke lokale mandatarissen die een politiek mandaat uitoefenden.

werknemersverenigingen. Deze waren in overgrote meerderheid van katholieke signatuur. In minderheid oefende de vader van de lokale mandatarissen ook een functie uit in deze verenigingen. Bijna 20% was lid van een tweede ideologisch georiënteerde vereniging. Ook bijna de helft van deze vaders was lid van een niet-ideologisch georiënteerde vereniging. Volkssport- (kaarten, duivenmelken,...) en sportverenigingen (voetbal, tennis,...) spanden daarbij de kroon. Meer dan 1/5de van de vaders van de vrouwelijke lokale mandatarissen oefende ook een functie uit in deze verenigingen. De vaders van de vrouwelijke lokale mandatarissen waren veelal gepensioneerd, zelfstandige, arbeider of bediende bij de overheid.

Naast de vader van de lokale vrouwelijke mandatarissen kan ook de moeder een gepercipieerde rol spelen bij het in contact komen met de lokale politiek. Tabel 15 geeft de zelf-beschreven invloed van de moeder van de lokale mandatarissen weer op het in contact komen met de lokale politiek opgedeeld naar geslacht.

Tabel 15. **Invloed van de moeder van de lokale verkozenen op het in contact komen met de lokale politiek in % naar geslacht**

	Geslacht		
	Man	Vrouw	Totaal
WAS MOEDER VAN INVLOED?	20,10	15,30	19,10
Welke was haar invloed?⁸			
- moeder was lid van een partij	2,40	4,20	2,70
- moeder was actief partijlid	4,80	0	4,00
- moeder bekleedde een politiek mandaat	3,20	0	2,70
- via vriend(en) en / of kennis(sen) van moeder	4,80	8,30	5,30
- via sociaal engagement van moeder	15,90	20,80	16,70
- via waardenbeïnvloeding door moeder	39,70	25,00	37,30
- via stimulans door moeder	15,10	12,50	14,70
- contestatiedrang	2,40	4,20	2,70
- via het verenigingsleven van moeder	7,10	20,80	9,30
- andere	4,80	4,20	4,70

In vergelijking met de vader die in meer dan 40% van de gevallen genoemd wordt als belangrijk voor het in contact komen met de lokale politiek scoort de moeder van de lokale mandatarissen minder hoog. Zij wordt in 1/5de van de gevallen als relevant invloedskanaal genoemd, een percentage dat lager ligt bij de vrouwelijke lokale mandatarissen. Eén en ander kan te maken hebben met het feit dat – doordat de analyse van de ouders van de verkozenen terug gaat in de tijd – de moeders van lokale mandatarissen nog sterker onderhevig waren aan de traditionele rollenpatronen die aan de vrouw een politiek passieve positie toeschreven. Daarnaast speelden nog andere patronen mee die de rekrutering van vrouwelijke lokale mandatarissen in het verleden sterker bemoeilijkten dan vandaag het geval is (opleiding, beroeps participatie, kinderlast,...).

Als moeder al van invloed was, bleek deze eerder onrechtstreeks. Zelden werd haar (actief) lidmaatschap van een partij of het bekleden van een politiek mandaat als belangrijk beschouwd voor het in contact komen met de lokale politiek van haar kind. Waardenbeïnvloeding en sociaal engagement bleken dan weer wel van groot belang. De eerste factor was daarbij sterker doorslaggevend bij de mannelijke lokale mandatarissen dan bij de vrouwelijke lokale mandatarissen. Zij rapporteerden meer invloed van het sociaal engagement van hun moeder dan hun mannelijke collega's. De stimulans door moeder bleek ook van relatief belang, al percipieerden mannelijke verkozenen die sterker

⁸ De percentages in de kolommen van de antwoordcategorieën zijn berekend op basis van de individuen die een positief antwoord gaven op de vraag of de moeder inderdaad van invloed was.

dan hun vrouwelijke tegenhangers. Opmerkelijk was ook het verschil in de gerapporteerde invloed van het verenigingsleven van moeder op het in contact komen met de lokale politiek. Waar deze bij mannen relatief beperkt te noemen was, noemden 1/5de van de vrouwelijke lokale mandatarissen deze factor als van invloed op hun in contact komen met de lokale politiek⁹.

Van de moeders van lokale vrouwelijke mandatarissen had 55,80% een uitgesproken politieke voorkeur. Deze was in 70% van de gevallen christen-democratisch. Opvallend was opnieuw de congruentie in politieke voorkeur tussen moeder en dochter met een Cramer's V van 0,69. Tussen de echtelieden bleek de congruentie in politieke voorkeur nog meer uitgesproken met een Cramer's V van 0,85. Deze was vrijwel altijd christen-democratisch van aard. De moeders van de vrouwelijke lokale mandatarissen scoorden gemiddeld iets ter rechterzijde op de links-rechtsschaal met een score van 5,55. De correlatie tussen de score op de links-rechtsschaal van moeder en lokale vrouwelijke mandataris bedroeg 0,51. Bijna 35% van de moeders van de vrouwelijke verkozenen was geïnteresseerd in politiek.

Tot slot staan we nog even stil bij het profiel van het activisme van de moeder van de lokale mandatarissen. Tabel 16 schetst het beeld van het activisme van de moeders van de vrouwelijke lokale mandatarissen door na te gaan welk percentueel deel van die moeders respectievelijk lid, actief of bestuurder was van de verschillende opgesomde organisaties of verenigingen.

TABEL 16. PROFIEL VAN HET ACTIVISME VAN DE MOEDER VAN VROUWELIJKE LOKALE MANDATARISSEN IN %

	Aard activisme		
AARD VAN HET ORGAAN	Lid	Actief	Functie
Politieke partij	23,30	2,50	1,20
Vakbond	12,30	1,20	1,20
Mutualiteit	98,20	5,50	2,50
Adviesorgaan	1,20		0,60
Ideologisch georiënteerde vereniging	55,20		19,00
Niet-ideologisch georiënteerde vereniging	19,00		6,70

Een relatief groot aandeel van de moeders van de vrouwelijke lokale mandatarissen is lid van een politieke partij. Iets meer dan 10% van hen heeft een partijkaart van de CVP. Hun activisme en zeker het uitoefenen van een functie in deze partijen staan echter op een zeer laag pitje. Het vakbondslidmaatschap ligt bij de moeders van de vrouwelijke lokale verkozenen lager dan bij hun vaders. De helft is lid van het ACV, de andere helft van het ABVV. Hetzelfde als bij de politieke partijen geldt voor het activisme en de uitoefening van een functie binnen die vakbond. Meer dan 2/3de van de moeders is lid van de LCM. Ze zijn ook iets meer actief in de mutualiteiten dan in de vakbonden of de politieke partijen. Het uitoefenen van een functie erbinnen ligt traditioneel laag. De rol van adviesorganen lijkt te verwaarlozen. De moeders van de vrouwelijke lokale verkozenen zijn vaker lid van een ideologisch georiënteerde vereniging dan hun vaders. Deze organisaties zijn in bijna 90% van de gevallen van katholieke signatuur. Het gaat hier in de eerste plaats om werknemers- en boerenorganisaties voor vrouwen, denken we aan KAV en KVLV. Opmerkelijk is ook dat de moeders hierbinnen meer dan de vaders een functie uitoefenen. Bijna 1/5de van de moeders van de lokale vrouwelijke verkozenen doet dit in de ideologische organisaties waarvan ze lid zijn. Bijna 15% was lid van nog een tweede soortgelijke vereniging. Het lidmaatschap van niet-ideologisch georiënteerde verenigingen ligt bij de moeders van de vrouwelijke verkozenen beduidend lager dan bij

⁹ Die geslachtsverschillen komen tot uiting in Cramer's V met een waarde = 0,24.

hun vaders. Zangkoren en muziekverenigingen, en sport- en volkssportverenigingen spanden hierbij de kroon.

De moeders van de vrouwelijke lokale verkozen waren overwegend huisvrouw (57,90%), gepensioneerd (19,50%) en in mindere mate zelfstandige (6,90%).

4. Besluit

Hierboven hebben wij getracht een empirisch antwoord te bieden op 3 onderzoeksvragen die bepaalde elementen van het proces van politieke rekrutering van naderbij onderzochten. Dit proces werd omschreven als een geschiedenis van ontwikkelingsstadia waarbij bepaalde individuen worden geselecteerd om deel uit te maken van de politieke elite. Politieke rekrutering is dus een interactief proces, met aan de ene kant het politiek kapitaal en de politieke motivatie van aspirant-politici en aan de andere kant de aard en het eisenpakket van de gatekeepers in het politieke systeem die voor de selectie van toekomstige mandatarissen instaan. Dit aanbod en deze vraag interageren dynamisch en culminerend in het uiteindelijke proces van kandidatenselectie. Institutionele factoren zoals wetgeving, politieke cultuur of het electorale en partijsysteem bakenen daarbij de omgeving af waarbinnen deze processen kunnen plaatsvinden.

Wij gingen dieper in op 3 specifieke onderzoeksvragen. Een eerste trachtte het sociaal profiel en de achtergrond van de vrouwelijke lokale mandatarissen aan het licht te brengen. Hierboven werd het belang van deze sociale achtergrond benadrukt en verder toegelicht.

Ons onderzoek toonde een beeld van de 'gemiddelde vrouwelijke lokale mandataris'¹⁰. Zij is, eerder dan haar mannelijke collega, meestal gewoon raadslid en weinig in de uitvoerende mandaten op lokaal vlak terug te vinden. Zij is van middelbare leeftijd, maar met haar gemiddelde leeftijd van 43,20 jaar iets jonger dan haar mannelijke tegenhanger. Dat uit zich in het feit dat ze minder 'harde' politieke ervaring heeft dan die collega's: ze is minder vaak al eens eerder verkozen geweest en als ze dat al was, situeert die verkiezing zich minder ver terug in de tijd. Net als haar mannelijke collega bevindt zij zich in een politiek gunstige positie in haar levenscyclus. Ze is in grote meerderheid getrouwd en heeft een relatief gering aantal kinderen ten laste in haar gezin. Hierdoor kan ze ook meer tijd vrij maken voor de uitoefening van haar lokaal mandaat. De vrouwelijke mandataris is gemiddeld genomen hoger opgeleid dan haar seksegenoten maar in vergelijking met haar mannelijke collega's situeert haar opleidingsniveau zich duidelijk wat lager. Ze heeft veeleer een diploma hoger middelbaar onderwijs en in het hoger onderwijs kiest ze voor de meer praktijkgerichte opleidingen van het hoger onderwijs van het korte type in tegenstelling tot haar mannelijke collega's die globaal meer een diploma hoger onderwijs hebben dat bovendien meer te situeren valt aan de universiteit. Dat uit zich ook in haar beroepspositie. Veel lokale vrouwelijke mandatarissen zijn bediende in de privé-sector, gepensioneerd of huisvrouw. Deze laatste twee categorieën zijn trouwens beter vertegenwoordigd naarmate de periode van de eerste kandidaatstelling wordt vergeleken met die van het huidige mandaat. Toch is er sprake van enige opwaartse intergenerationele beroepsmobiliteit indien men de vergelijking maakt tussen ouders en kind-mandataris. Over haar gemiddeld netto maandelijks gezinsinkomen zwijgt de vrouwelijke mandataris eerder dan haar mannelijke collega. Ze is ook meer dan hem praktiserend katholiek, al is er doorheen de tijd toch sprake van een zekere secularisering. De vrouwelijke lokale mandataris woont meestal in het centrum van haar gemeente.

---

¹⁰ Uiteraard betreft het hier een generalisering van de gediversifieerde empirische werkelijkheid. De gemiddelde vrouwelijke mandataris bestaat natuurlijk niet. Bovendien garandeert het hebben van de kenmerken van dit algemene beeld nog niet dat men automatisch in een lokaal mandaat zal terechtkomen. Veeleer gaat het om begunstigende factoren die op generlei wijze determineren wie wel of niet actief wordt in de politiek en zeker niet kunnen worden toegepast op elk individueel geval. Het gaat veeleer om patronen van interrelationaliteit die een al dan niet faciliterende invloed op het politiek activisme kunnen hebben. Wij geven dit algemene beeld hier toch weer om een bevattelijke synthese te kunnen bieden van ons empirisch bewijsmateriaal.

Een tweede onderzoeksvraag had betrekking op het contactprofiel van de vrouwelijke lokale mandatarissen. Hierbij peilden wij zowel naar de perceptie van de kanalen waarlangs de lokale vrouwelijke verkozenen in contact kwamen met de lokale politiek als naar hun politieke voorkeur en het profiel van activisme dat zij vertoonden.

Hieruit bleek dat vrouwelijke lokale mandatarissen minder dan hun mannelijke collega's uit eigen beweging in contact kwamen met de lokale politiek. Het eigen initiatief en de eigen politieke interesse of het engagement werden als minder belangrijk aanzien. Opvallend was het groot aandeel van de vrouwen – bijna de helft – die het feit dat zij ervoor gevraagd werden als belangrijk kanaal aangaf voor het in contact komen met de lokale politiek. Zij meenden dat deze activiteitsvraag hen vooral gesteld werd o.w.v. hun intrinsieke seksekenmerken. Sociale netwerken bleken ook bij vrouwelijke mandatarissen van groot belang al leek de invloed van familie en gezin meer uitgesproken dan bij mannelijke lokale mandatarissen ten nadele van het verenigingsleven.

Vrouwelijke lokale mandatarissen hadden in een overgrote meerderheid van de gevallen (meer dan 80%) een uitgesproken politieke voorkeur toen zij in contact kwamen met de lokale politiek. De christen-democratische bleek daarbinnen over een grote meerderheid te beschikken. Op de links-rechtsschaal plaatsten vrouwelijke lokale mandatarissen zich dan ook vrijwel in het midden. Ook de geschiedenis van het activisme van de vrouwelijke lokale mandatarissen bleek vrij uitgesproken. Meer dan de helft was lid van een politieke partij en vaak was men er ook in actief of oefende men er een functie in uit. Die partij was dan overwegend de CVP. Vrouwen waren ook relatief vaak lid van een vakbond, meestal het ACV. De ziekenfondstegenhanger LCM was eveneens het best vertegenwoordigd onder de lokale vrouwelijke mandatarissen. Het activisme en het uitoefenen van bestuursfuncties lag iets lager maar bleef voldoende significant. Vooral de ideologisch georiënteerde verenigingen bleken het goed te doen onder de vrouwelijke verkozenen. Bijna 3/4de was lid van een dergelijke vereniging. Deze waren overwegend van katholieke signatuur en omvatten in de eerste plaats werknemers- en boerenorganisaties voor vrouwen. Heel wat vrouwen (45%) oefenden binnen deze verenigingen ook een bestuursfunctie uit. Bijna de helft van de vrouwelijke lokale mandatarissen bleek ook lid van niet-ideologisch georiënteerde verenigingen. Hier deden sport-, hobby- en vrije tijds- en zang- en muziekverenigingen het goed. Hier oefende bijna 1/4de van vrouwen een bestuursfunctie in uit.

De vrouwelijke lokale verkozenen vertoonden dus een uitgesproken christen-democratisch profiel. Dit gold niet alleen wat betreft de psycho-sociale attitude t.a.v. het politieke gebeuren, maar kwam ook tot uiting in hun activisme en hun gedrag. De –in vergelijking met de globale populatie – opvallend hoge lidmaatschapscijfers voor de CVP bevestigden dit. Ook vakbond en mutualiteit waren van dezelfde signatuur. Opvallend was ook de participatie aan de ideologisch georiënteerde verenigingen, opnieuw van katholieke signatuur. Het gaat hier dan vooral om organisaties als KAV en KVLV. Dat deze vrouwen er ook zo vaak een bestuursfunctie in uitoefenden wijst op de accumulatie van heel wat potentieel politiek kapitaal. Toch lijkt het erop dat de vrouwelijke lokale verkozenen niet zo eenvoudig zelf de stap naar het politieke leven zetten. Meer dan hun mannelijke collega's geven zij aan gevraagd te zijn voor de uitoefening van een politiek mandaat. Het lijkt erop dat, in het licht van de eisen gesteld door de wet en een aantal maatschappelijke veranderingen, partijen actief op zoek gaan naar vrouwen met een profiel van activisme dat ideologisch congruent is met de eigen partij.

Een derde onderzoeksvraag peilt naar de familiale achtergrond van de vrouwelijke lokale verkozenen.

De vader van de vrouwelijke lokale verkozenen werd in meer dan 40% van de gevallen als van invloed omschreven voor het in contact komen met de lokale politiek. Deze ging dan vooral uit van het (actieve) partijlidmaatschap, het sociaal engagement en het verenigingsleven van vader. De vrouwelijke lokale mandatarissen verwezen daarbij eerder naar de onrechtstreekse invloed van vader dan hun mannelijke collega's. Deze zagen vooral de harde invloed van het actieve partijlidmaatschap en het politiek mandaat van vader als van invloed. De politieke voorkeur en de score op de links-rechtsschaal komen bovendien goed overeen tussen vader en dochter. Ook het activisme van de vader van

de vrouwelijke lokale mandatarissen bleek vrij hoog. Met uitschieters naar de politieke partijen en het (niet-)ideologisch georiënteerde verenigingsleven toe.

De moeder van de vrouwelijke lokale mandatarissen bleek van mindere invloed. Als ze dit al was, gebeurde dit bovendien veeleer onrechtstreeks. Haar waardenbeïnvloeding en sociaal engagement werden als veel relevanter aanschouwd voor het in contact komen met de lokale politiek dan haar actieve deelname aan eerder 'harde' politieke activiteiten (partijen, mandaten,...). Politieke voorkeur en score op de links-rechtsschaal kwamen opnieuw goed overeen, ditmaal tussen moeder en dochter. Het beperkter activisme van de moeders van de lokale vrouwelijke verkozenen komt ook goed tot uiting in het eerder passief profiel van participatie aan het verenigingsleven in brede zin. Moeders maakten in regel niet alleen minder deel uit van deze organisaties dan hun echtgenoten en waren dan veeleer lid dan actief of bestuurders. De ideologisch georiënteerde verenigingen vormden hierop een uitzondering. Meer moeders dan vaders van de vrouwelijke lokale mandatarissen waren er lid van en oefenden er een functie in uit. Meestal ging het dan om katholieke arbeiders- of boerenorganisaties zoals KAV en KVLV.

Bovenstaande bevindingen leggen dus een aantal interessante patronen bloot, wat betreft het sociale profiel, het contactprofiel en het familiale profiel van de lokale vrouwelijke verkozenen medio jaren '90. Een eenduidige verklaring voor al deze trends en variabelen is niet altijd zo eenvoudig te geven. Wij hebben in de eerste plaats getracht een beeld te schetsen van de belangrijkste kanalen waarmee dat vrouwen in contact kunnen komen met de lokale politiek. Niet alleen konden daarbij een aantal recurrenties worden onderscheiden maar tevens waren er duidelijke verschillen met de mannelijke collega's.

Wij hopen met deze bijdrage een beter zicht te hebben geleverd op een aantal vertekeningen die bestaan in de politieke rekrutering van vrouwen. Het komt aan anderen toe om er de lessen uit te trekken die men nodig acht...

Bijlagen¹¹

Bijlage 1. **Percentueel aandeel van de vrouwelijke lokale verkozenen in Vlaanderen opgedeeld naar de aard van het mandaat 1946-2000¹²**

Verkiezingsjaar	Raadslid	Schepen	Burgemeester
1946	3,6	0,6	0,3
1952	3,9	1,0	0,3
1958	3,5	2,1	0,3
1964	4,0	1,5	0,3
1970	8,7	4,4	1,3
1976	13,1	9,6	2,8
1982	14,4	9,6	3,0
1988	17,1	11,6	3,0
1994	23,5	14,5	8,0
2000	29,5	20,1	7,1
GEMIDDELTE	12,13	7,50	2,64

Bijlage 2. **Percentage van de lokale verkozenen in 1994 dat ook in onderstaande verkiezingsjaren werd verkozen naar geslacht**

Verkiezingsjaar	Geslacht	
	Man	Vrouw
1946	0,20	0
1952	0,50	0
1958	1,30	0
1964	4,10	0
1970	14,90	4,30
1976	25,20	7,90
1982	40,80	19,00
1988	63,30	39,30

Bijlage 3. **Aandeel van de lokale verkozen in categorieën van huidig maandelijks netto-gezinsinkomen naar geslacht**

Inkomenscategorie (BEF)	Geslacht	
	Man	Vrouw
< 15 000 – 34 999	2,90	3,70
35 000 – 64 999	19,40	19,60
65 000 – 94 999	23,40	25,80
95 000 – 124 999	23,70	20,20
125 000 - > 145 000	21,50	14,70
Geen antwoord	9,20	16,00

¹¹ De cijfergegevens waarbij niet expliciet naar een andere bron wordt verwezen, hebben betrekking op de afgenomen enquête.

¹² Bron: REYNAERT, H., Lokale politici in Vlaanderen 1946-1994. Vanden Broele, Brugge, 2000, pp. 83-85. En: <http://fred.vlaanderen.be/statistieken/nieuwsarch/.../gender.ht>

Bijlage 4. **Huidig percentueel aandeel van de lokale verkozenen in categorieën van kerkelijkheid naar geslacht**

	Geslacht	
Kerkelijkheid	Man	Vrouw
Nooit	6,00	4,40
Enkel bij speciale gelegenheden	42,00	35,60
Op grote kerkelijke feestdagen	6,70	6,30
Ongeveer maandelijks	9,70	7,50
Meermaals per maand	13,80	15,60
Elke zaterdag of zondag	21,90	30,60

Bijlage 5. **Gemiddelde score op de links-rechtsschaal van vrouwelijke lokale verkozenen naar politieke voorkeur**

	Gemiddelde score (0-10)	Standaardafwijking
Politieke voorkeur		
Christen-democratisch	5,49	1,61
Liberaal	6,20	1,77
Socialistisch	2,42	1,10
'Democratisch' vlaams-nationaal	5,83	1,94
Extreem-links		
Extreem-rechts	8,50	1,00
Ecologisch	3,44	1,13
Andere	3,00	0
Geen politieke voorkeur	5,42	1,47

Referenties en aanbevolen literatuur

AARS, J., OFFERDAL, A., Local political recruitment in crisis? A comparison of Finland and Norway. In: *Scandinavian Political Studies*, 1998, vol. 21, pp. 207-230.

BARROW, J., CRAWLEY, G., WOOD, T., Drift and resistance. Refining models of political recruitment. In: *Policy and Politics*, 1989, vol. 17, pp. 207-219.

BECQUART-LECLERCO, J., Local Political Recruitment in France and the United States : a Study of Mayors. In: *European Journal of Political Research*, 1980, vol. 8, pp. 407-422.

BILLE, L., Democratizing a Democratic Procedure: Myth or Reality?: Candidate Selection in Western European Parties, 1960 – 1990. In: *Party Politics*, 2001, vol. 7, pp. 363-380.

BOCHEL, J., DENVER, D., Candidate Selection in the Labour Party: What the Selectors Seek. In: *British Journal of Political Science*, 1983, vol. 12, pp. 45-69.

BOTTOMORE, T., *De elite in de maatschappij*. Universitaire Pers Rotterdam, Rotterdam, 1965, 144 p.

BRADY, H., SCHLOZMAN, K., VERBA, S., Prospecting for Participants: Rational Expectations and the Recruitment of Political Activists. In: *American Political Science Review*, 1999, vol. 93, pp. 153-168.

BRAND, J., Party Organization and the Recruitment of Councillors. In: *British Journal of Political Science*, 1973, vol. 2, pp. 473-486.

BRAUD, P., *Sociologie Politique*, L.G.D.J., Paris, 1994, 559 p.

BUDGE, I., FAIRLIE, D., Political Recruitment and Dropout: Predictive Success of Background Characteristics. In: *British Journal of Political Science*, 1975, vol. 5., pp. 33-68.

BUDGE, I., FAIRLIE, D., IRWIN, G., Political Recruitment and Dropout: The Netherlands and the United States. In: *British Journal of Political Science*, 1977, vol. 7, pp. 465-492.

DEGAUQUIER, C., Retour sur les arguments fondant la demande d'une représentation accrue des femmes en politique. In: *Res Publica*, 1994, nr. 2, pp. 119-128.

DE MULDER, B., OLLIVIER, H., VERBEKE, M., Wat zoudt ge zonder 't vrouwvolk zijn? Een analyse van vrouwen in de gemeentepolitiek. *Koöperatieve Vrouwenbeweging*, Antwerpen, 1988, 144 p.

DESCHOUWER, K., BUELENS, J., (ed.), *De dorpsstraat is de wetstraat niet*. VUBPRESS, Brussel, 1996, 127 p.

DEVOS, C., MATTHYSSEN, E., REYNAERT, H., VAN HOE, J., Hoe komen toekomstige mandatarissen in contact met de lokale politiek? Een verkennend onderzoek. In: *Res Publica*, 1997, nr. 1, pp. 63-88.

DEWACHTER, W., *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgische politieke bestel*. Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, Antwerpen, 1967, 392 p.

ELDERSVELD, S., (ed.), *Elite Images of Dutch Politics*. The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1981, 266 p.

ELDERSVELD, S., STROMBERG, L., DERKSEN, W., Local Elites in Western Democracies. A Comparative Analysis of Urban Political Leaders in the U.S., Sweden and the Netherlands. Westview Press, Boulder, 1995, 273 p.

ELIASSEN, K., PEDERSEN, M., Professionalization of Legislatures: Long-Term Change in Political Recruitment in Denmark and Norway. In: Comparative Studies in Society and History, 1978, vol. 20, pp. 286-318.

GALLAGHER, M., MARSH, M., (ed.), Candidate Selection in Comparative Perspective. The Secret Garden of Politics. Sage Publications, London, 1988, 294 p.

GAXIE, D., Les logiques du recrutement politique. In: Revue Francaise du Science Politique, 1980, vol. 30, pp. 5-45.

JACOB, H., Initial Recruitment of Elected Officials in the U.S. – a Model. In: Journal of Politics, 1962, vol. 24, pp. 703-716.

KATZ, R., MAIR, P., (ed.), Party Organisations. A Data Handbook on Party Organizations in Western Democracies, 1960 – 90. Sage Publications, London, 1992, 973 p.

KENWORTHY, L., MALAMI, M., Gender inequality in political representation: a worldwide comparative analysis. In: Social Forces, 1999, vol. 78, pp. 235-268.

KEYMOLEN, D., CASTERMANS, G., SMET, M., De geschiedenis geweld aangedaan. De strijd voor het vrouwenstemrecht 1886-1948. Uitgeverij De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen, 1981, 108 p.

KINGDOM, J., Local Government and Politics in Britain. Philip Allan, New York, 1991, 282 p.

LEACH, S., WILSON, D., Local Political Leadership. The Policy Press, Bristol 2000, 228 p.

MABILEAU, A., MOYSER, G., PARRY, G., QUANTIN, P., Local Politics and Participation in Britain and France. Cambridge University Press, Cambridge, 1986, 272 p.

MAES, R., Het profiel van de lokale politiek. In: Res Publica, 1997, nr. 1, pp. 1-17.

MEIER, P., Vrouwvriendelijke lijsten in 1999? In: Samenleving en Politiek, 1998, nr. 9, pp. 3-10.

MILBRATH, L., GOEL, M., Political Participation. How and Why Do People Get Involved in Politics? University Press of America, Lanham, 1977, 223 p.

MILLER, L., Political Recruitment and electoral success. A look at sex-differences in municipal elections. In: Social Science Journal, 1986, vol. 23, pp. 75-90.

NAY, O., Institutions and representation: How institutional rules shape political recruitment in French regional elections. In: West European Politics, 2001, vol. 24, pp. 151-172.

NORRIS, P., (ed.), Passage to power. Legislative recruitment in advanced democracies. Cambridge University Press, Cambridge, 1997, 259 p.

NORRIS, P., LOVENDUSKI, J., 'If Only More Candidates Came Forward': Supply-side Explanations of Candidate Selection in Britain. In: British Journal of Political Science, 1993, vol. 23, pp. 373-408.

NIVEN, D., Party elites and women candidates: the shape of bias. In: *Women & Politics*, 1998, vol. 19, pp. 57-80.

PARRY, G., *Political Elites*. George Allen and Unwin Ltd., London, 1969, 169 p.

RAO, N., The recruitment of representatives in British local government: pathways and barriers. In: *Policy and Politics*, 1998, vol. 26, pp. 291-305.

REYNAERT, H., De sociale achtergrond van de lokale politieke elite in Vlaanderen 1946-1988. In: *Res Publica*, 1997, nr. 1, pp. 45-62.

REYNAERT, H., Elite als 'betwist' begrip. In: *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*, 1997, nr. 3, pp. 325-339.

REYNAERT, H., *Lokale Politici in Vlaanderen 1946-1994*, Vanden Broele, Brugge, 2000, 203 p.

ROSENTHAL, C., ROSENTHAL, J., JONES, J., Preparing for elite political participation: simulations and the political socialization of adolescents. In: *Social Science Quarterly*, 2001, vol. 82, pp. 633-646.

SILLS, D., (ed.), *International Encyclopedia of the Social Sciences*. The Macmillan Company & The Free Press, New York, 1972, vol. 11 & 12, 638 p.

STOKER, L., JENNINGS, M., Life Cycle Transitions and Political Participation: The Case of Marriage. In: *American Political Science Review*, 1995, vol. 89, pp. 422-431.

STRATE, J., PARRISH, C., ELDER, C., FORD, C., Life Span Civic Development and Voting Participation. In: *American Political Science Review*, 1989, vol. 83, pp. 443-464.

TREMBLAY, M., PELLETIER, R., More women constituency party presidents. A strategy for increasing the number of women candidates in Canada? In: *Party Politics*, 2001, vol. 7, pp. 157-190.

TREVOR, M., Political socialization, party identification, and the gender gap. In: *Public Opinion Quarterly*, 1999, vol. 63, pp. 62-89.

WITTE, E., Tussen experiment en correctief. De Belgische gemeentelijke kieswetgeving in relatie tot het nationale kiesstelsel. In: *Les Elections Communales et leur impact sur la Politique Belge (1890-1970). De Gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische Politiek (1890-1970)*. In: *Crédit Communale/Gemeentekrediet*, Historische Uitgaven, reeks in-8°, nr. 87, 1994, pp. 13-72.